

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PROCES PRIDRUŽEVANJA DRŽAV ZAHODNEGA BALKANA
K EVROPSKI UNIJI**

Ljubljana, julij 2008

SANELA HAJDARPAŠIĆ

IZJAVA

Študentka Sanela Hajdarpašić izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Katje Zajc Kejžar, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 02.07.2008

Podpis: _____

KAZALO

Uvod.....	1
1 Problematika držav Zahodnega Balkana.....	2
2 Stabilizacijsko-pridružitveni proces.....	4
2.1 Definicija in namen stabilizacijsko-pridružitvenega procesa.....	5
2.2 Finančna in tehnična pomoč v okviru stabilizacijsko-pridružitvenega procesa.....	6
2.2.1 <i>Instrument za predpristopno pomoč (IPA)</i>	7
2.2.2 <i>Pomoč po pristopu držav kandidatk Evropski Uniji</i>	8
2.2.3 <i>Spremljanje pomoči in ocenjevanje pomoči ter poročanje o napredku Svetu in Evropskemu parlamentu</i>	8
2.2.4 <i>Prejšnja pomoč</i>	9
2.2.5 <i>Program CARDS</i>	9
2.3 Trgovinski sporazumi.....	10
2.3.1 <i>Bilateralna raven</i>	10
2.3.2 <i>Regionalna raven</i>	11
2.3.3 <i>Multilateralna raven</i>	13
2.4 Pakt stabilnosti za JV Evropo.....	14
2.5 Pogajanja.....	15
3 Napredek držav v procesu približevanja in pridruževanja Evropski uniji.....	17
3.1 Albanija.....	17
3.2 Bosna in Hercegovina.....	19
3.3 Hrvaška.....	22
3.4 Srbija.....	24
3.5 Črna Gora.....	26
3.6 Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija.....	28
4 Gospodarski odnosi držav Zahodnega Balkana z EU.....	31
4.1 Neposredne tuje investicije.....	31
4.1.1 <i>Pregled značilnosti NTI po posameznih državah</i>	34
4.2 Mednarodna menjava.....	36
4.2.1 <i>Albanija</i>	36
4.2.2 <i>Bosna in Hercegovina</i>	37
4.2.3 <i>Hrvaška</i>	38
4.2.4 <i>Srbija in Črna gora</i>	39
4.2.4.1 <i>Srbija</i>	40
4.2.4.2 <i>Črna Gora</i>	41
4.2.5 <i>Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija</i>	41
Sklep.....	42
Literatura in viri.....	44

KAZALO TABEL

Kazalo Tabel

Tabela 1: Predpristopna pomoč IPA, okvir za obdobje 2007-2009, v milijonih €	7
Tabela 2: CARDS Program, finančna pomoč v obdobju 2000-2006, v milijonih €	10
Tabela 3: Zahodni Balkan – formalni odnosi z EU	16
Tabela 4: Osnovni ekonomski indikatorji za Albanijo, za leti 2006 in 2007	18
Tabela 5: Osnovni ekonomski indikatorji za BiH, za leti 2006 in 2007	20
Tabela 6: Osnovni ekonomski indikatorji za Hrvaško, za leti 2006 in 2007	22
Tabela 7: Osnovni ekonomski indikatorji za Srbijo, za leti 2006 in 2007	25
Tabela 8: Osnovni ekonomski indikatorji za Črno Goro, za leti 2006 in 2007	27
Tabela 9: Osnovni ekonomski indikatorji za Makedonijo, za leti 2006 in 2007	29
Tabela 10: Tok NTI držav EU v državah Zahodnega Balkana, od 1996 do 2007 v mio \$	32
Tabela 11: NTI v \$ na prebivalca	33
Tabela 12: Osnovni kazalci mednarodne menjave, Albanije z EU, v obdobju 2002-2006	37
Tabela 13: Osnovni kazalci mednarodne menjave BiH z EU, v obdobju 2002-2006	38
Tabela 14: Osnovni kazalci mednarodne menjave Hrvaške z EU, v obdobju od 2002-2006	39
Tabela 15: Osnovni kazalci mednarodne menjave Srbije in Črne Gore z EU, v obdobju 2002- 2006	40
Tabela 16: Osnovni kazalci mednarodne menjave Makedonije z EU, v obdobju 2002-2006	42

Uvod

Vse države Zahodnega Balkana si želijo vstopiti v Evropsko unijo. Rade bi pospešile svojo gospodarsko obnovo, izboljšale medsebojne odnose, v katere so globoko zarezale vojne ter utrdile svoje demokratične ustanove. Območje Zahodnega Balkana ostaja politično, pravno in gospodarsko precej nestabilno. Spopada se s številnimi težavami kot so brezposelnost, korupcija, organiziran kriminal, nespoštovanje pravic manjšin, pomanjkljivo sodelovanje znotraj regije ter šibko in neučinkovito pravosodje. Stabilnost, varnost in povečanje blaginje Zahodnega Balkana so tako tudi posebna prednostna naloga Evropske unije.

Širitev je eno izmed najmočnejših orodij politike Evropske unije, zato si že od ustanovitve prizadeva za tesnejše povezovanje ter sprejem novih članic. Pretekle širitve so se izkazale za uspešne, saj so Evropsko unijo okrepile in pripomogle k utrditvi demokracije, človekovih pravic ter pravne države po vsej celini. Obsežnejši notranji trg in gospodarsko sodelovanje sta pripomogla k večji blaginji in konkurenčnosti, s tem pa razširjeni Evropski uniji omogočila boljši odziv na globalizacijske procese. S širitvijo se je povečal tudi pomen Evropske Unije v svetu, saj je postala močnejši mednarodni partner. Politika širitve se je izkazala tudi za učinkovito pri zagotavljanju miru, varnosti in stabilnosti.

Temelji za vpetost držav Zahodnega Balkana v Evropsko unijo so bili vzpostavljeni s Solunsko agendo. Ponujena jim je možnost, da ob izpolnitvi potrebnih pogojev postanejo polnopravne članice Evropske unije. Države Zahodnega Balkana nedvomno sodijo v združeno Evropo. Narodi in vlade Zahodnega Balkana si želijo boljše prihodnosti v povezavah evropskega političnega in gospodarskega življenja. Evropska perspektiva pa je tista, ki jim zagotavlja močno spodbudo za potrebne politične in gospodarske reforme, spodbuja medsebojno spravo, prinaša krepitev demokratičnih načel in predstavlja zagotovilo za boljšo prihodnost regije. Zahodni Balkan je del evropskega kontinenta, zato mora končno najti svoje mesto v združeni Evropi. (*Predsednik Državnega zbora na parlamentarnem srečanju o Zahodnem Balkanu*. Najdeno 10. junija 2008 na spletnem naslovu <http://www.dz-rs.si>)

V diplomski nalogi sem si zadala cilj in nalogo predstaviti proces približevanja držav Zahodnega Balkana Evropski uniji ter trenutni (politični in gospodarski) položaj posameznih držav v tem

procesu. V prvem delu okvirno predstavim problematiko držav Zahodnega Balkana in razloge delovanja Evropske unije v tej regiji oz. v teh državah.

V drugem delu podrobno predstavim in definiram stabilizacijsko pridružitveni proces in sporazum, ki sta okvir delovanja in ukrepanja Evropske unije v odnosu do držav Zahodnega Balkana. V tem poglavju tudi predstavim oblike sedanje (in prejšnje) finančne in tehnične pomoči, s katero EU pomaga državam Zahodnega Balkana v procesu pridruževanja EU. Prav tako definiram posamezne nivoje trgovinskih sporazumov: bilateralnih, regionalnih in multilateralnih. Na kratko še opišem stabilizacijski pakt ter predstavim proces in potek pogajanj ter trenutno pozicijo vsake države v tem procesu.

V tretjem delu, za katerega menim, da je obenem tudi najpomembnejši, predstavim trenutno politično in ekonomsko ozadje vsake države ter povzamem napredek, ki je že bil dosežen na poti pridruževanja EU. Hkrati poskusim kritično pokazati šibke točke oz. področja, ki naj bi jim vsaka država namenila posebno pozornost. Samo z realnim prikazom pozitivnih in negativnih plati vsake države namreč lahko dobimo realno sliko.

V četrtem delu bom poskusila teorijo podpreti z dvema vidikoma gospodarskega sodelovanja med državami Zahodnega Balkana in EU: neposrednimi tujimi investicijami v vsako državo ter menjavo, ki jo države opravijo z državami Evropske unije. Menim, da omenjena kazalca najboljše pričata o interesih Evropske unije in držav Zahodnega Balkana za ekonomsko in politično sodelovanje in povezovanje. V sklepu podam spoznanja, do katerih sem prišla pri pripravi tega diplomskega dela.

1 Problematika držav Zahodnega Balkana

Prehod iz planskega v tržno gospodarstvo vključuje zapletene procese institucionalnih, strukturnih in vedenjskih sprememb. Lahko rečemo, da so ti poskusi transformacije tako v političnem kot ekonomskem smislu bili oz. še vedno so, zelo boleči za države Zahodnega Balkana. Države so namreč začele proces tranzicije s slabimi izhodišči. Države Zahodnega Balkana so imele neuravnoteženo industrijsko strukturo, pomanjkljivo znanje s področja tržne ekonomije, slabo razvite civilne in pravne institucije, visoko zadolženost in slabo razvito prometno infrastrukturo. Proces tranzicije so pričele brez jasne slike gospodarskih razmer,

okvirov novega sistema ter ustreznih ekonomskih in socialnih rešitev problemov, ki bi lahko nastali med prehodom. (Mencinger, 2000, str. 28).

Prehod držav zahodnega Balkana (Republiko Hrvaško, Bosno in Hercegovino, Srbijo, Črno Goro, Makedonijo ter Albanijo) je bil težak predvsem zaradi načina prehoda. Ta ni bil miren, in če je že v razmerah miru prestrukturiranje gospodarstva težko, je v razmerah vojne in vseh posledic le-te še toliko težje. Ta je še otežila razmere, v katerih je bil prehod iz planskega v tržni sistem nujno potreben, tudi če se države ne bi odločale za odcepitev in osamosvojitve. Države so bile namreč konec 80-ih in v začetku 90-ih let, tako kot države centralne in vzhodne Evrope, v položaju, ko stari sistem ni več deloval.

Vendar države nekdanje Jugoslavije oz. države Zahodnega Balkana okrevajo veliko bolj počasi kot države Centralne Evrope. V državah Centralne Evrope je recesija kot posledica tranzicije trajala v povprečju tri do štiri leta, medtem ko je na Zahodnem Balkanu trajala skoraj sedem let. Stopnja gospodarske aktivnosti se je zmanjšala za okoli 15 %, medtem ko se je na zahodnem Balkanu zmanjšala za okoli 30 %. Vzrok gospodarskega zaostajanja je iskati predvsem v nekonsistentnem izvajanju makroekonomskih stabilizacijskih politik ter nezadostnih in slabo izpeljanih reformah na večini področij. Slabe strukturne reforme, liberalizacija na področju trgovine, prestrukturiranje podjetij, privatizacija, razvoj konkurence in finančnega sektorja so področja, kjer obravnavane države zaostajajo za državami Srednje Evrope. Slabo je tudi stanje na področju pravne države, sociale in okolja (The Road to Stability and Prosperity in SEE, 2000, str.1-26).

Potrebno je omeniti tudi vprašanje investicij. V nadaljevanju se bom le-tem še nekoliko posvetila, pomembno pa je izpostaviti, da je problem pri premajhnem lastnem t.j. domačem investiranju. Delež tujih neposrednih investicij vseskozi narašča, države Zahodnega Balkana so kot takšne privlačna destinacija za tuje investitorje in donatorje, problem pa je nezadostno domače investiranje. Torej je za dvig gospodarske rasti in ohranjanje le-te ključno povečati obseg in učinkovitost investicij. Vendar se zdi, da so predvsem revnejše države še vedno na stopnji, kjer je lastno investiranje zaradi resnih ekonomskih težav nemogoče in da usoda ostaja investicijah na tujega kapitala.

Danes se še vedno, kljub temu, da je minilo že 20 let od prvih odcepitvenih in transformacijskih korakov te države še vedno soočajo z nizko razvitostjo in BDP na prebivalca, visoko stopnjo brezposelnosti in precejšnjim obsegom sive ekonomije ter velikim zunanjetrgovinskim primanjkljajem. Izvažajo predvsem surovine, polizdelke in kmetijske proizvode, uvažajo pa predvsem blago široke potrošnje. Vse to je posledica tranzicije, v kateri se še nahajajo.

Tranzicija je torej pomenila razočaranje za države v regiji, ki se še vedno soočajo s problemi zagotavljanja makroekonomske stabilnosti. Nobeni od držav ni uspelo vzpostaviti trdnih temeljev za zadovoljivo gospodarsko rast in izboljšanje življenjskega standarda. Prvi temeljni dejavnik, ki bo v prihodnje opredeljeval interes tujine za gospodarsko sodelovanje z državami na ozemlju Zahodnega Balkana, je velikost trgov teh držav, ta pa je močno povezana s kupno močjo njihovega prebivalstva.

2 Stabilizacijsko-pridružitveni proces

Evropska komisija je tista, ki implementira in posreduje politiko Evropske unije državam srednje in vzhodne Evrope ter Zahodnega Balkana. V okviru teh politik so njene ključne naloge:

- oblikovanje politike in smernic razvoja regije;
- implementiranje in razdelitev pomoči in sredstev, ki jih prispeva Evropska unija regiji;
- poročanje članicam Evropske unije o napredku posameznih držav na poti k pridruženju Evropski uniji;
- pogajanje s posameznimi pogodbenicami v imenu Evropske unije.

Ključne naloge Evropske unije so stabilizacija regije, spodbujanje razvoja, miru in napredka. V zadnjem desetletju je Evropska unija namenila veliko sredstev in truda za doseganje navedenih ciljev. Zahodnemu Balkanu se ta politika posreduje skozi stabilizacijsko pridružitveni proces (v nadaljevanju: SPP). Države, ki obsegajo SPP so Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Nekdanje jugoslovanska Republika Makedonija, Srbija ter Črna Gora. Že nekaj mesecev neodvisno Kosovo pa predstavlja novo samostojno državo, ki je in bo v prihodnjem območje oz. regija, s katero se bo Evropska unija morala ukvarjati v precejšnji meri.

2.1 Definicija in namen stabilizacijsko-pridružitvenega procesa

SPP je progresivno partnerstvo, v katerem Evropska unija ponuja mešanico trgovinskih koncesij in sporazumov, ekonomske in finančne pomoči in pogodbenih odnosov. Vsaka država napreduje na osnovi izpolnjevanj svojih obveznosti v okviru stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma (v nadaljevanju: SPS). Letna poročila o napredku ocenjujejo pripravljenost držav Zahodnega Balkana pri približevanju Evropski uniji.

Po regionalnem pristopu EU za države Zahodnega Balkana iz leta 1997 je leta 1999 Evropska Komisija oblikovala utemeljitev za bolj ambiciozno vizijo regionalnega razvoja – SPS. Njegovi instrumenti so bili zasnovani na vrhu v Zagrebu novembra 2000. Na vrhu v Solunu junija 2003 so SPS-u, da bi se bolje spoprijeli z novimi izzivi, dodali še elemente, ki so jih vključili zaradi procesa širitve. Agenda iz Soluna je vpeljala spekter novih instrumentov za podporo reformnega procesa v državah Zahodnega Balkana in približevanju Evropski uniji. Najbolj vplivna od teh novih instrumentov so evropska partnerstva, ki temeljijo na partnerstvu za pristop za države kandidatke. Prvi sklop evropskih partnerstev je bil odobren leta 2004: z določitvijo kratkoročnih in srednjeročnih prednostnih nalog, ki jih morajo države izpolniti, bodo evropska partnerstva pomagala državam Zahodnega Balkana pri njihovih reformah in pripravah za bodoče članstvo. Vse države Zahodnega Balkana imajo možnost bodočega članstva v Evropski uniji, kar je bil tudi cilj, določen na zasedanju Evropskega sveta v Feiri junija 2000, in ki ga je potrdil Evropski svet v Solunu junija 2003. Evropski svet je junija 2005 jasno potrdil te obstoječe zaveze.

Partnerstvo med Evropsko unijo in državami Zahodnega Balkana je v interesu vseh partnerjev: mir, stabilnost, svoboda, varnost in pravica, blaginja, kakovost življenja za države Evropske Unije in Zahodnega Balkana. Gledajoč z druge strani pa je neizbežno, da Evropska Unija oz. njene razvitejšie članice precejšnja sredstva namenja manj razvitim regijam. Ko bodo države kandidatke ali države članice dosegle določeno raven razvitosti, ji bodo ostajala znatnejša sredstva v proračunu. Hkrati pa upajo na velik, ekonomsko močan trg, ki bo tvoril močno povpraševalno silo. Ob tem velja izpostaviti, da je trud držav kandidatk za čim hitrejše napredovanje nujen, saj se tudi razvite države vse bolj pogosto soočajo z recesijskim težavami in so vse manj pripravljene financirati razvoj manj razvitih.

Proces SPS želi doseči tri cilje, predvsem:

- Stabilizacijo in hiter prehod na tržno gospodarstvo;
- spodbujanje regionalnega sodelovanja in
- pristop k Evropski uniji.

Državam v regiji pomaga graditi njihove zmogljivosti, da sprejmejo in izvajajo tako evropske standarde, vključno s pravnim redom EU, kot tudi svetovne standarde. Države Zahodnega Balkana so v fazi prehoda iz planskega v tržno gospodarstvo. Čeprav drži trditev, da je od planskega sistema (nekdanjih socialističnih držav) malo ostalo in da je trg tisti, ki narekuje ponudbo in povpraševanje, je težko reči, da so ta tržna gospodarstva stabilna, razvijajoča se in rastoča v tolikšni meri, kot bi lahko bila, in kot je potrebno za uspešno vključitev v Evropsko unijo. (*Stabilizacijsko pridružitveni proces*. Najdeno 10. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.europa.eu/enlargement>)

2.2 Finančna in tehnična pomoč v okviru stabilizacijsko-pridružitvenega procesa

Evropska unija daje predpristopno finančno pomoč državam kandidatkam (trenutno so to: Hrvaška, Turčija in Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija) in morebitnim državam kandidatkam (Albanija, Bosna in Hercegovina, Črna Gora, Srbija, vključno s Kosovom). Tem državam namenja finančna sredstva za pomoč pri uvedbi potrebnih političnih, gospodarskih in institucionalnih reform v skladu s standardi Evropske unije. Reforme, ki so potrebne za članstvo v Evropski Uniji, naj bi tudi izboljšale življenje državljanov v državah upravičenkah do pomoči. Pomoč je namenjena politični reformi, predvsem vzpostavitvi institucij, krepitvi pravne države, človekovim pravicam, varstvu manjšin in razvoju civilne družbe. Preden se država lahko pridruži Evropski uniji, mora imeti delujoče tržno gospodarstvo in biti sposobna vzdržati konkurenčni pritisk ter tržne sile znotraj Evropske unije; pomoč je zato namenjena tudi gospodarski reformi, ki naj bi omogočila gospodarsko rast in boljše možnosti za zaposlitev.

Pomoč pri sprejemanju pravnega reda Evropske unije (obveznosti v zvezi s članstvom) izboljšuje kakovost življenja v državah kandidatkah in morebitnih kandidatkah, saj se usklajujejo s pravnim redom Evropske unije in ga postopno sprejemajo, na primer na področju varstva okolja in boja proti kriminalu, drogam in nezakonitemu priseljevanju. Predpristopna pomoč tudi spodbuja regionalno sodelovanje in prispeva k trajnostnemu razvoju ter zmanjševanju revščine.

Sredstva Evropske unije so namenjena srednjeročnim in dolgoročnim družbenim spremembam ter celotnemu gospodarstvu. Potek reform in pristopnega procesa sta tesno povezana. (*Stabilizacijsko pridružitveni proces*. Najdeno 10. maja 2008 na spletnem naslovu <http://www.europa.eu/enlargement>)

2.2.1 Instrument za predpristopno pomoč (IPA)

Od leta 2007 se predpristopna pomoč izvaja z enotnim instrumentom, ki se uporablja za države kandidatke in morebitne države kandidatke. Pravna podlaga za to pomoč je Uredba Sveta 1085/2006, sprejeta dne 17. julija 2006. Več podrobnih izvedbenih pravil je določenih v Uredbi Komisije 718/2007 z dne 12. junija 2007. Skupna predpristopna pomoč za sedanji finančni okvir (2007–2013) je 11,5 milijarde EUR. (*Instrument for pre-accession assistance*. Najdeno dne 5. aprila 2008 na <http://ec.europa.eu/enlargement>)

Tabela 1: Predpristopna pomoč IPA, okvir za obdobje 2007-2009, v milijonih €

Država	2006	2007	2008	2009
Hrvaška	140	138,5	146,0	151,2
Makedonija	43,6	59,5	70,2	81,8
Turčija	500	497,2	538,7	566,4
Albanija	45,5	61,0	70,7	81,2
BiH	51,0	62,1	74,8	89,1
Črna Gora	59,3	31,4	32,6	33,3
Srbija	195	186,7	190,9	194,8
Kosovo	167	63,3	64,7	66,1
Skupaj	1.201,4	1.099,7	1188,6	1.263,9

Vir: www.seerecon.org; 2008

Iz tabele št. 1 je razvidno, da se bodo v prihodnje precejšnja finančna sredstva namenjala vsem državam Zahodnega Balkana. Pričakovati bi bilo, da bodo manj razvite države prejele več sredstev kot bolj razvite, vendar so tudi v relativno bolj razvitih državah Zahodnega Balkana (npr. Hrvaška) potrebna precejšnja finančna sredstva, predvsem na področju regionalnega razvoja, razvoja človeških virov in podeželja. Manj razvite države pa se v začetnih stadijih predvsem osredotočajo na vzpostavitev institucij, čezmejnega sodelovanja, ipd., šele z vzpostavitvijo osnovnih gospodarsko-političnih elementov pa se lahko posvetijo razvoju manj razvitih področij in/ali prebivalstvu.

Da bi vsaka država čim učinkoviteje dosegla svoje cilje, ima IPA pet komponent:

1. Pomoč pri prehodu in vzpostavljanju institucij;
2. čezmejno sodelovanje (z državami članicami EU in drugimi državami, ki so upravičene do predpristopne pomoči);
3. regionalni razvoj (promet, okolje in gospodarski razvoj);
4. razvoj človeških virov (krepitev človeškega kapitala in boj proti izključenosti);
5. razvoj podeželja.

2.2.2 Pomoč po pristopu držav kandidat k Evropski uniji

Deset novih držav članic, ki so se EU pridružile leta 2004, je prejelo sredstva prehodnega vira v obdobju 2004–2006. Dodeljevanje naročil se bo predvidoma nadaljevalo do leta 2008, plačilo sredstev pa do leta 2009. Bolgarija in Romunija sta prejeli sredstva prehodnega vira leta 2007, izvajanje pa se bo nadaljevalo do leta 2010. Sredstva prehodnega vira zagotavljajo stalno finančno pomoč na številnih temeljnih področjih, ki zahtevajo nadaljnjo krepitev v skladu z zadnjimi poročili o pripravljenosti države kandidatke za pristop. Pomoč se izvaja po razširjenem decentraliziranem sistemu izvajanja (EDIS).

2.2.3 Spremljanje pomoči in ocenjevanje pomoči ter poročanje o napredku Svetu in Evropskemu parlamentu

Nadzor nad izvajanjem predpristopnih programov je v domeni Komisije s svojimi službami v Generalnem Direktoratu za širitev, Generalnem Direktoratu za regionalno politiko, Generalnem Direktoratu za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti, Generalnem Direktoratu za kmetijstvo in razvoj podeželja ter delegacijami Evropske komisije v državah upravičenkah. Vzpostavljen je sistem spremljanja, ki zajema skupne odbore Komisije in držav upravičenk za spremljanje. Odbori razpravljajo o izvedbi programov finančne pomoči na podlagi poročil o spremljanju in ocenjevanju ter odločajo o potrebnih popravnihi ukrepih. Spremljanje poteka tudi po sektorjih in projektih.

Generalni direktorat za širitev v skladu s svojo obveznostjo, da poroča Svetu in Evropskemu parlamentu o svojih dejavnostih, vsako leto objavi dve poročili. Prvo poročilo se imenuje »Poročilo o instrumentih Phare, CARDS ter o predpristopnem in prehodnem instrumentu« in zajema finančno pomoč, ki jo zagotavljajo prejšnji finančni instrumenti Generalnega direktorata

za širitev. Drugo poročilo, ki se imenuje »Poročilo o izvajanju finančne pomoči po instrumentu IPA« zajema dejavnosti, ki jih financira ta predpristopni instrument.

2.2.4 Prejšnja pomoč

Instrument IPA je začel veljati 1. januarja 2007 in je vso predpristopno pomoč združil v en sam instrument. Uredba Sveta o IPA nadomešča finančne instrumente iz obdobja 2000–2006 Phare, ISPA, SAPARD in predpristopni instrument za Turčijo ter finančni instrument za Zahodni Balkan CARDS.

Vsi novi predpristopni ukrepi so zdaj del novega instrumenta predpristopne pomoči. Programi pred letom 2007 in projekti pod nekdanjimi instrumenti bodo postopno zaključeni okrog leta 2010.

Program **Phare** se je uporabljal za države kandidatke in je v glavnem zadeval ukrepe za vzpostavitev institucij (in s tem povezane naložbe) pa tudi ukrepe za spodbujanje gospodarske in socialne kohezije, vključno s čezmejnim sodelovanjem. Zanj je bil odgovoren Generalni direktorat za širitev. Program **ISPA** je bil namenjen naložbam na področjih okolja in prometa v državah kandidatkah in je bil v pristojnosti Generalnega direktorata za regionalno politiko. Program **SAPARD** je podprl razvoj na področju kmetijstva in podeželja v državah kandidatkah in je bil v pristojnosti Generalnega direktorata za kmetijstvo in razvoj podeželja. Program **CARDS** (Program Skupnosti za obnovo, razvoj in stabilizacijo) se je uporabljal za države Zahodnega Balkana in je podprl cilje in mehanizme procesa stabilizacije in pridruževanja, ki ostaja okvir politike EU za te države do njihove pridružitve.

2.2.5 Program CARDS

Od leta 1991 je Evropska Unija namenila 6,8 milijard € Zahodnemu Balkanu skozi različne programe pomoči. V letu 2000 pa je oblikovala nov Program imenovan CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation). Namen programa je podpora državam Zahodnega Balkana (Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, takrat Srbija in Črna Gora, vključujoč Kosovo ter Nekdanjo Jugoslovansko Republiko Makedonijo) v SPS. V obdobju 2000 do 2006 je bilo v CARDS programe nepovratno investiranih 5,13 milijarde €; za investicije, institucionalno krepitev, ter vse ostale aktivnosti, ki so vodile k:

- obnovi, demokratični stabilizaciji, spravi in vračanju beguncev;

- institucionalnemu in zakonodajnemu krepitvi in razvoju, vključujoč poenotenje z evropsko zakonodajo, normami in pristopi (za zagotavljanje demokracije, upoštevanja zakonodaje, človekovih pravic in medijev, ter svobodnega delovanja na trgu);
- vzdržen ekonomski in socialni razvoj, vključujoč strukturne reforme;
- vzpostavljanje tesnejših odnosov znotraj regije zahodnega Balkana ter državami Evropske unije in kandidatki centralne Evrope.

Tabela 2: CARDS Program, finančna pomoč v obdobju 2000-2006, v milijonih €

Država	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Skupaj
Albanija	33,4	37,5	44,9	46,5	63,5	44,2	45,5	315,5
Bosna in Hercegovina	90,3	105,2	71,9	63,0	72	49,4	51	502,8
Hrvaška	16,8	60,0	59	62	81	-	-	278,8
Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija	13	56,2	41,5	43,5	59	45,0	40	298,2
Srbija in Črna Gora (a)	650,3	385,5	351,6	324,3	307,9	282,5	257,5	2559,8
Vmesna civilna administracija	10	24,5	33	32	35	36,0	35	128,5
Regionalni Zahodni Balkan	20,2	20,0	43,5	31,5	23	47,9	43,5	229,6
Ostalo (b)	141,5	118,0	11	17	22,5	19,7	16,1	345,8
Makro-finančna pomoč	70	120	100	15	16	33,0	50	404
Skupaj Zahodni Balkan	1.045,7	926,9	756,4	634,8	679,9	557,7	538,6	5130,2
Hrvaška, Predpristopna pomoč, 2005-6	-	-	-	-	-	105	140	245
Skupaj s Hrvaško						662,7	678,6	5.385

a) Srbija, Črna Gora in Kosovo v tedanji skupni sestavi – Črna Gora se odcepi 2006, Kosovo 2008
b) Humanitarna pomoč, specifične pomoči, hitre intervencije ter administrativni stroški

Vir: www.seerecon.org; 2008

2.3 Trgovinski sporazumi

Eden ključnih instrumentov integracije držav Srednje in Vzhodne Evrope ter Zahodnega Balkana Evropski uniji je aktivno vključevanje teh regij v mednarodne trgovinske tokove in vse aktivnosti povezane s tem. Evropska unija zagotavlja uresničevanje tega instrumenta na treh stopnjah oz. ravneh:

1. Bilateralna raven;
2. regionalna raven;
3. multilateralna raven.

2.3.1 Bilateralna raven

Evropska unija se s posameznimi državami Zahodnega Balkana konstantno pogaja in sprejema SPS-e. Trenutno so veljavni že štirje SPS-i in sicer z Nekdanjo Jugoslovansko Republiko

Makedonijo (veljaven od 1. maja 2004), s Hrvaško (veljaven od 1. februarja 2005), Albanijo (veljaven od 1. decembra 2006) ter BiH, ki je bil podpisan maja 2008, s Črno Goro jeseni 2007 (v veljavi začasni sporazum) in Srbijo aprila 2008. Namen SPS-ov ni samo sproščanje in liberalizacija trgovine; liberalizacija je samo eden od segmentov poleg političnih vprašanj, vprašanj zakonodaje ter drugih področij. Vendar so SPS-i morda najpomembnejši za te države, prav z vidika sproščanja trgovine. Evropska unija je do držav pogodbenic pri postavljanju pogojev trgovanja asimetrična v svojo škodo, saj so pogoji trgovanja za pogodbenice ugodnejši, kot za države članice Evropske unije. Glavne značilnosti stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov so:

- asimetrična liberalizacija trgovine,
- ekonomska in finančna pomoč,
- podpora demokratizaciji in civilni družbi,
- sodelovanje na področju sodstva in notranjih zadev,
- razvoj političnega dialoga.

Namen teh sporazumov je postopna vzpostavitev območja proste trgovine med EU in državami v regiji. SPS urejajo tudi pravice in obveznosti na področjih kot so konkurenca, javna naročila in intelektualna lastnina. Končni cilj sporazumov je prinesiti mir, stabilnost in gospodarski razcvet v regijo ter na dolgi rok odpreti možnost za članstvo teh držav v Evropski uniji.

2.3.2 Regionalna raven

Evropska unija ni članica CEFTE (Central European Free Trade Agreement), le-ta namreč vključuje države v tranziciji, ki so sicer na različnih stopnjah razvoja, vendar imajo nekaj skupnih ciljev. Države Cefte želijo oblikovati tržno gospodarstvo, zagotoviti nadaljnji razvoj in večjo blaginjo svojega prebivalstva, človekove pravice, demokracijo ter celotno ureditev, ki je marsikje že danes primerljiva z razvitimi tržnimi gospodarstvi. Evropska unija pa ta sporazum močno podpira, na drugi strani pa je članstvo v Cefiti pogojeno z aktivnim delovanjem na poti k pridružitvi Evropski uniji. Dokaz uspešnosti in smiselnosti Cefte so prejšnje članice le-te, ki so vse, brez izjeme postale države članice Evropske unije. Cefita je služila kot eden od inštrumentov priprave na članstvo. Sedanje članice CEFTE pa ne samo da se pripravljajo na vstop v Evropsko unijo in so v različnih fazah pristopa, ampak je že sedanja menjava med državami članicami in državami kandidatkami znatna.

15. februarja 1991 so se najvišji predstavniki tedanje Češkoslovaške, Madžarske in Poljske, na pobudo madžarskega predsednika vlade, srečali v madžarskem mestecu Višegradu in sprejeli "Deklaracijo o sodelovanju med Republiko Poljsko, Češko in Slovaško federativno republiko ter Republiko Madžarsko na poti približevanja evropski integraciji". Namen deklaracije je bila mobilizacija skupnih naporov za pridružitve udeleženih držav zahodnoevropskim institucijam in s tem priključitev v evropski politični, gospodarski, varnostni in pravni sistem ter iskanje možnosti za tesnejše medsebojno gospodarsko in politično sodelovanje. Kot temeljni cilj je navedena tudi uveljavitev demokracije in tržnega gospodarstva. Oktobra 1991 pa je v Krakovu na Poljskem prišlo do dogovora o oblikovanju srednjeevropskega območja proste trgovine. Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini je bil podpisan 21. decembra 1992 v Krakovu na Poljskem. Vse pogodbenice sporazuma so do takrat že podpisale pridružitvene sporazume z Evropsko unijo, zato deluje Cefta kot priprava na polnopravno članstvo v Evropski uniji. Načela tržnega gospodarstva so osnova medsebojnih odnosov držav Cefte. Progresivna odprava ovir za pretežni del njihove medsebojne menjave je v skladu s predpisi GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Cilji sporazuma so, da se z razširitvijo trgovine uskladi razvoj gospodarskih odnosov med pogodbenicami, pospešuje napredek gospodarskih dejavnosti pogodbenic, dvigne življenjski standard in zagotovi boljše možnosti za zaposlovanje ter povečanje storilnosti in finančne stabilnosti. Cilj sporazuma je tudi zagotovitev poštenih pogojev konkurence v trgovinski menjavi med pogodbenicami ter z odstranjevanjem trgovinskih ovir prispevati k skladnemu razvoju in širjenju svetovne trgovine. Sporazum obsega industrijske in kmetijske izdelke ter splošna določila, ki zajemajo pravila o poreklu blaga in sodelovanje pri carinskih zadevah, notranje obdavčenje, splošne izjeme, izjeme zaradi varnosti, državne monopole, plačila, pravila konkurence za podjetja, državno pomoč, vladna naročila, varstvo intelektualne lastnine, dumping, splošne zaščitne ukrepe, strukturalno prilagajanje, plačilnobilančne težave, ponovni izvoz in resno pomanjkanje blaga, razvojno klavzulo, skupni odbor, druge trgovinske povezave. Pogoje za včlanjevanje za nove države v CEFTO je določala Poznanska deklaracija. Nova članica CEFTE, je po predhodnem konsenzu vseh držav Cefte, lahko postala država, ki je članica WTO in ima podpisan Pridružitveni sporazum z Evropsko Unijo. Po letu 2005 pa so se kriteriji za vstop v CEFTO spremenili. Tako so od leta 2005 (dogovorjeni v Zagrebu) pogoj za članstvo v CEFTI članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji (ali zaveza spoštovanja vseh pravil Svetovne trgovinske organizacije), sporazum o pridružitvi Evropski uniji ter sporazumi o prosti trgovini s sedanjimi CEFTA članicami. Vse države članice, ki so podpisale originalni sporazum leta 1991, so CEFTO zapustile in postale članice Evropske unije. Zaradi tega je bilo dogovorjeno da se bo

CEFTA razširila na države Balkana, ki imajo že podpisanih vrsto medsebojnih bilateralnih sporazumov o prosti trgovini v okviru Stabilizacijskega pakta JV Evrope. 6. aprila 2006 so na srečanju predsednikov vlad JV Evrope v Bukarešti sprejeli deklaracijo o razširitvi CEFTE z vključitvijo Albanije, Bosne in Hercegovine, UNMIK (Kosovo), Moldavije, Srbije in Črne Gore. Sporazum je bil podpisan 19. decembra 2006 prav tako v Bukarešti. Do konca leta 2007 je začel sporazum veljati za vse omenjene države. Namen sporazuma je zagotoviti prosto trgovino v regiji do konca leta 2010. (Majcen, Pavlič-Damijan, & Erjavec, 1997)

2.3.3 Multilateralna raven oz. pridružitve Svetovni trgovinski organizaciji

Študije različnih teoretikov kažejo, da odprta gospodarstva rastejo hitreje kot zaprta. Zaprta gospodarstva so tista, ki jih štiti država s protekcionističnimi ukrepi. Ponavadi imajo visoko inflacijo in neučinkovito birokracijo. Evropska unija tudi zato močno podpira vstop vseh držav Zahodnega Balkana Svetovno trgovinsko organizacijo (v nadaljevanju: STO). Albanija se je pridružila STO septembra 2000, Hrvaška novembra 2000, Makedonija pa aprila 2003. Bosna in Hercegovina, Srbija in Črna Gora so pričele s postopki pridruževanja STO leta 2005. (*Members and observers*, Najdeno 20. junija 2008 na <http://www.wto.org>)

STO je mednarodna organizacija. Ukvarja se s pravili mednarodne globalne trgovine. Njen osnovni cilj je zagotavljanje svobodne, predvidljive in nemotene trgovine med državami, s pomočjo katere bi dosegli večjo blaginjo in premostili ostale omejitve med ljudmi različnih držav. STO je najpomembnejša oziroma edina mednarodna organizacija, ki se ukvarja s pravili mednarodne globalne trgovine med narodi. Rezultat njenega delovanja naj bi bil bolj uspešen, miroljuben in odgovoren ekonomski svet. STO s sedežem v Ženevi je od leta 1995 naslednica Splošnega sporazuma o carinah in trgovini, GATT-a, na istoimenskem dogovoru iz leta 1947 sprejete ustanove (Bijelić, 2002, str. 12).

STO je bila ustanovljena 1. januarja 1995, potem ko je bil Splošni sporazum o carinah in trgovini – GATT preoblikovan v pogodbeno pravila globalne trgovine. V STO je danes vključenih 152 držav članic.

Srce sistema, ki je znan pod imenom multilateralni trgovinski sistem, tvorijo sporazumi, ki jih je po pogajanjih podpisala večina svetovnih trgovinskih narodov in so ratificirani v njihovih parlamentih. Ti sporazumi so pravna osnova za liberalizacijo mednarodne trgovine. Pravzaprav

so to pogodbe, ki zagotavljajo članicam pomembne trgovinske pravice, prav tako kot obvezujejo vlade, da svojo trgovinsko politiko vzdržujejo v dogovorjenih mejah, ki vsem prinašajo ustrezne koristi. V kratkem pa lahko povzamemo, da je članstvo v STO smiselno predvsem zato, ker je članici zagotovljena enaka obravnava v mednarodnem trgovanju kot vsem ostalim članicam, to pa pomeni, da mora posamezna država vsem državam v STO postavljati enake pogoje poslovanja in trgovanja. Članstvo v STO pa je smiselno tudi zaradi drugih dejavnosti STO, kot so tehnična pomoč in izobraževanje držav v razvoju (smiselno za države Zahodnega Balkana), vodenje postopkov pri trgovinskih sporih, organizacija in administracija sporazumov, vodenje foruma za trgovinska pogajanja, nadzor nad nacionalnimi trgovinskimi politikami, itd. Iz naštetega je smiselno zaključiti, da članstvo držav Zahodnega Balkana v Svetovni trgovinski organizaciji lahko le-tem samo pripomore h gospodarskemu razvoju in rasti.

2.4 Pakt stabilnosti za JV Evropo

Pakt stabilnosti je prvi resni poskus mednarodne skupnosti, da zamenja predhodno reakcijsko-krizne politike interveniranja na področju JV Evrope s sistemom preventivne strategije. Junija 1999 se je na iniciativo Evropske unije sprejel Pakt stabilnosti za JV Evropo. Sprejelo ga je več kot 40 partneric – držav in organizacij z namenom krepitev držav JV Evrope. Namen Pakta stabilnosti je širitev in zagotavljanje miru, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in ekonomske prosperitete z namenom doseganja stabilnosti celotne regije. Ideja Pakta stabilnosti pa je nastala leta 1998, v obdobju zaostrovanje situacije na Kosovu, ko je NATO interveniral in na ta način preventivno stabiliziral področje. Ideja Pakta stabilnosti se je torej porodila z idejo prevencije; prevencije v smislu zagotavljanja:

- varnega okolja;
- vzdržnega demokratičnega okolja,
- ekonomske in socialne blaginje.

Partnerji Pakta stabilnosti so:

- Države regije (Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Moldavija, Črna Gora, Romunija, Srbija in Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija);
- Države članice Evropske unije in Evropska Komisija;
- Ostale države: Kanada, Japonska, Norveška, Rusija, Švica, Turčija, ZDA;
- Mednarodne organizacije: UN, OSCE, Svet Evrope, UNHCR, NATO, OECD;

- Mednarodne finančne institucije: Svetovna Banka (WB), Mednarodni denarni sklad (IMF), Evropska Banka za obnovo in razvoj (EBRD), Evropska investicijska banka (EIB), Svet evropske banke za razvoj (CEB);
- Regionalne iniciative: Črnomska ekonomska kooperacija (BSEC), Centralno-evropska iniciativa (CEI), JV-evropska kooperativna iniciativa (SEIC) in JV-evropski kooperacijski proces (SEECF).

Pakt stabilnosti je politična deklaracija oz. zaveza ter dogovor zgoraj naštetih partnerjev mednarodnega sodelovanja pri razvijanju in zagotavljanju stabilnosti in rasti na področju JV Evrope. Pakt stabilnosti nima svoje organizacije, ne neodvisnih finančnih virov ali implementacijskih struktur. Organizacija in udeleževanje Pakta stabilnosti je v rokah Erharda Buseka¹ in njegovega 30-članske ekipe. Pomen te ekipe je usklajevanje, koordinacija, ugotavljanje in zaznavanje razmer ter potreb stabiliziranja ter s tem preprečevanje morebitnega podvajanja dela. Pisarna koordinacijskega tima se nahaja v Bruslju. (*Pakt stabilnosti za JV Evropo*, Najdeno 15.04.2008 na http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika)

Področja koordiniranja in delovanja:

1. demokratizacija in človeške pravice;
2. ekonomska obnova, kooperacija in razvoj;
3. varnostna politika (a.)varnost in obramba ter b.) pravica in notranje zadeve)

2.5 Pogajanja

Naslednji oz. zadnji korak interakcije med Evropsko unijo in posamezno članico pred vstopom države v Evropsko Unijo so pogajanja. Da bi do sploh pogajanj prišlo mora potencialna država kandidatka vložiti prošnjo oz. zahtevke za članstvo v Evropski uniji. Bistvo vseh pogajanj je implementacija evropske zakonodaje v domačo oz. popolna prilagoditev domače zakonodaje evropski. Država kandidatka mora torej dokazati, da je sposobna prenesti vseh 35 poglavij »acquis communautaire«² v nacionalno zakonodajo. Pri pogajanjih gre za to, da se pogodbeniki

¹ dr. Erhard Busek ima mandat posebnega koordinatorja temelji na Sklepu Sveta (ES) št. 2005/912 z dne 12. decembra 2005 o imenovanju posebnega koordinatorja Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo za leto 2006. Na podlagi sklepnih ugotovitev z regionalne okrogle mize Pakta stabilnosti, v okviru katere so 30. maja 2006 v Beogradu potrdili tranzicijski načrt prevzemanja odgovornosti na regionalni ravni, in v skladu s sklepi Sveta z dne 12. junija 2006 bo mandat posebno pozornost posvečal dogovorjenemu prehodu na prevzemanje odgovornosti na regionalni ravni in nujni povezavi s Procesom sodelovanja v jugovzhodni Evropi.

² To je besedna zveza v francoščini, ki preprosteje povedano označuje „EU takšna, kakršna je“, ali z drugimi besedami, pravice in obveznosti, ki so skupne vsem državam članicam EU. „Acquis“ zajema vse pogodbe in zakone EU, deklaracije in resolucije, mednarodne pogodbe o zadevah na področju EU ter sodbe Sodišča Evropskih skupnosti. Ta izraz obsega tudi skupne ukrepe, ki jih vlade držav članic EU sprejmejo na področju

dogovarjajo le o prehodnih obdobjih in ne o morebitnih izjemah, kajti v končni fazi morajo zakonodaje članic težiti h konvergenci. Pogajanja potekajo tako, da EU zastopa Svet ministrov (ki predstavlja države članice), ki tudi sprejema odločitve. Na strani države kandidatke pa se organizira pogajalska skupina ter glavni pogajalec; ti se kontinuirano posvetujejo s podjetniki, sindikalisti, civilno družbo, regionalnimi skupinami ter predstavniki različnih družbenih interesnih skupin.

Tabela 3: Zahodni Balkan – formalni odnosi z EU

Država	Status	Pogajanja in odnos EU	Predvidena pridružitve
Albanija	Država prosilka	2006 podpisan SPS (v proces ratifikacije)	2015 - 2020
Hrvaška	Država kandidatka	1.2.2005 stopi v veljavo SPS, trgovinski del se je začel izvajati 2002; 2005 začetek pogajanj o pristopu	2010 - 2013
BiH	Država prosilka	3.12.2008 parafiran SPS 16.6.2008 podpisan SPS	2015 - 2020
Makedonija	Država kandidatka	SPS stopi v veljavo 1.5.2004, trgovinski del se je začel uporabljati že 2001 2005 potrditev statusa države kandidatke	2012 - 2015
Črna Gora	Država prosilka	1.10.2007 podpisan SPS (v procesu ratifikacije)	2015 - 2020
Srbija	Država prosilka	1.11.2007 parafiran SPS (v procesu ratifikacije)	2015 - 2020

Vir: www.delo.si; 2008, www.mg.gov.si; 2008

Država prosilka je država, ki zaprosi za vstop v Evropsko unijo. Ko je njena prošnja uradno sprejeta, postane država kandidatka. Država kandidatka je država, ki je zaprosila za vstop v Evropsko unijo in je bila uradno sprejeta kot kandidatka za pristop k Evropski uniji. Trenutno so tri države kandidatke: Hrvaška, Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija in Turčija. Preden lahko država kandidatka vstopi v EU, mora izpolniti »köbenhavnska merila«, ta so bila določena junija 1993 na srečanju v Köbenhavnu. Imeti mora stabilne institucije, ki zagotavljajo demokracijo, vladavino prava in človekove pravice ter spoštovanje manjšin. Imeti mora tudi delujoče tržno gospodarstvo. Prevzeti mora »acquis« ali pravni red EU ter podpreti vse cilje Evropske unije. Poleg tega mora imeti javno upravo, usposobljeno za uporabo in izvajanje zakonov EU v praksi. EU si pridržuje pravico, da odloči, kdaj država kandidatka izpolnjuje ta merila in kdaj je EU pripravljena sprejeti novo državo članico.

---

pravosodja in notranjih zadev, kakor tudi na področju skupne zunanje in varnostne politike. Če neka država torej „sprejme pravni red EU“, sprejme EU v obliki, v kakršni je. Vse države kandidatke morajo sprejeti „acquis“, preden vstopijo v EU, kar pomeni, da morajo pravni red EU prenesti v svojo nacionalno zakonodajo.

3 Napredek držav v procesu približevanja in pridruževanja Evropski uniji

3.1 Albanija

Albanija je demokratična republika. Ljudski zbor je enodomni in ga sestavlja 140 poslancev, albanski strankarski sistem pa temelji na večstrankarski ureditvi. Vodja države je predsednik, ki ga izvoli Kuvendi (narodna skupščina) vsaka 4 leta. Glavni del Kuvendija, ki šteje 140 članov, je voljen prav tako na 4 leta. 100 predstavnikov je izvoljenih na neposrednih volitvah, medtem ko je ostalih 40 izbranih s pomočjo proporcionalnih volitev. Vodja vlade je predsednik vlade, ki mu pomaga svet ministrov; le-ta je izbran s strani predsednika vlade in potem potrjen z minimalno večino (71 glasov) v Kuvendiju. Večstrankarski sistem v državi obstaja od leta 1991, oziroma od sprejema nove ustave. Poprejšnja komunistična partija oziroma *Albanska stranka dela* se je preimenovala v Socialistično stranko ter zavrnila marksistično-leninističen pristop k politiki, danes pa se zavzema za postopne reforme gospodarskega sistema.

Kar zadeva politična merila, je Albanija precej napredovala na področju demokracije in pravne države. Albanija ima pozitivno vlogo pri ohranjanju stabilnosti v regiji. Vendar pa pomanjkanje pripravljenosti političnih strank za sodelovanje še naprej ovira reforme, zlasti na področju volitev in pravosodja – torej pri vzpostavljanju notranje stabilnosti. Albanija dobro napreduje pri krepitvi svojih vladnih struktur za izvajanje zavez do EU in obravnavanje lastnih razvojnih potreb – torej izkazuje močan interes in aktivnost na poti k pridruženju Evropski Uniji.

V zvezi z regionalnimi vprašanji in mednarodnimi obveznostmi Albanija ohranja relativno dobre dvostranske in večstranske odnose z drugimi državami Zahodnega Balkana ter sosednjimi državami članicami EU. Država je še naprej dejavno vključena v regionalno sodelovanje, med drugim tudi v okviru Procesu sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP) in Sveta za regionalno sodelovanje ter spremenjenega Srednjeevropskega sporazuma o prosti trgovini (CEFTA).

Albanija se uvršča med ekonomsko najmanj razvite države v Evropi - polovica prebivalstva se preživlja z dejavnostmi primarnega gospodarskega sektorja, petina državljanov pa je emigrirala v tujino. Po prehodu iz komunističnega političnega sistema je bila Albanija najbolj revna država Evrope. Temu je botrovalo strogo državno vodeno gospodarstvo pod komunisti; izvedena je bila popolna kolektivizacija, prepovedana so bila vsakršna privatna podjetja, po ustavi pa v državno gospodarstvo niso smela vlagati tuja podjetja. Odklonjena je bila tudi tuja gospodarska pomoč.

Po demokratizaciji je prišlo do obsežnih reform, ki so zajele tudi gospodarstvo ter sprva povzročile hudo krizo med letoma 1989 in 1992. Z letom 1993 pa je prišlo do razmeroma hitrega vzpona ter privatizacije, tako je država leta 1995 nadzirala le še 40 % vse narodne ekonomije. Danes se država manj kot na pomoč mednarodne skupnosti zanaša na finančni dotok od svojih državljanov, ki so zaposleni v tujini. Kljub še vedno močni gospodarski rasti je revščina še vedno velika, saj se gospodarstvo spopada z infrastrukturnimi težavami, kot so zastarelost delovnih strojev, pomanjkanje surovin, slabo prometno omrežje, malo izobraženega kadra ipd. Danes je stopnja brezposelnosti visoka, ravno tako pa korupcija in organiziran kriminal.

Tabela 4: Osnovni ekonomski indikatorji za Albanijo, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000 .	3.150	3.150
BDP, v mil €	7.255	7.846
BDP na prebivalca v € v PPP	4.950	5.350
Povprečna bruto mesečna plača v €, za avgust	234	277
Letna inflacija v %	2,4	2,9
Stopnja brezposelnosti, za avgust	13,6	14,0
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-7,4	-11,2
NTI pritok, v mil EUR	259	463

Vir: www.wiiw.ac.at; 2008

Skromna infrastruktura in nezanesljiva oskrba z energijo ovirata večji gospodarski razvoj. Tudi neustrezno uresničevanje pravne države onemogoča nemoteno delovanje tržnega gospodarstva in negativno vpliva na poslovno okolje. Potrebne so zahtevne reforme, da bo država v dolgoročnem obdobju kos konkurenčnemu pritisku in tržnim silam znotraj Unije. Denarna politika je zaupanja vredna in zagotavljal zelo nizko inflacijo. Raven registrirane brezposelnosti je sicer visoka – 14 % vendar pada. Davčni prihodki so na splošno v skladu s cilji in izvrševanje proračuna se izboljšuje. Na splošno je kombinacija različnih makroekonomskih politik ustrezna. Po znatnih zaostankih v letu 2006 je privatizacija dobila nov zagon leta 2007. Pomanjkanje kvalificiranega osebja in slaba infrastruktura ovirata razvoj zasebnega sektorja, ki bi lahko trajnostno prispeval k razvoju države. Velik obseg sive ekonomije, ki jo spodbujajo stalne pomanjkljivosti v izvajanju zakonodaje in regulativnem okviru, zmanjšuje davčno osnovo, ovira sposobnost vlade za izvajanje gospodarskih politik in negativno vpliva na poslovno okolje.

Pretekla komunistična politika je označevala kmetijstvo kot zelo pomemben steber narodnega gospodarstva, zaradi česar je Albanija na kolektiviziranih poljih pridelala skorajda celotno zalogo prehrane, ki jo je potrebovalo prebivalstvo. Tudi v kmetijstvu je prišlo do zloma med tranzicijo v demokracijo, danes pa privatizirani kmetijski obrati prispevajo 25 % državnega BDP. Država ima majhen izvoz, uvozno blago pa prihaja zlasti iz Grčije in Italije. Sredstva za slednjega se črpajo večinoma iz tuje denarne pomoči, pa tudi iz dohodkov izseljenih državljanov. Zunanji dolgovi znašajo 41,3 % BDP. Narodna denarna valuta je *lek*; izdaja ga Banka Albanije. Država zaenkrat ne premore bank v privatnih rokah, obstajajo pa načrti za privatizacijo dveh od skupno treh komercialnih bank.

3.2 Bosna in Hercegovina

Decembra leta 1995 so bili s podpisom Daytonskega sporazuma postavljeni temelji Republike BiH, ki jo tvorita dve samostojni entiteti, Federacija BiH in Republika Srbska. BiH je multietnična država, v kateri od slabih 4 milijonov prebivalstva 44 % predstavljajo Bošnjaki, 31 % Srbi, 17 % Hrvati, ostalih 8 % pa druge narodnostne manjšine. Po vojni se je struktura nekoliko spremenila, zmanjšal se je delež Hrvatov. Vojna je vplivala tudi na starostno strukturo, saj je veliko mladih ljudi zapustilo državo. Vračanje beguncev je počasno. Ocenjuje se, da se je od konca vojne od skupno 1,8 milijona beguncev vrnilo okoli 900.000 ljudi. Povojna rekonstrukcija in obnova je bila financirana skoraj v celoti z mednarodno pomočjo.

BiH ima zelo kompleksno strukturo države in entitet ter eno najdražjih administracij na svetu, kar onemogoča učinkovitejše delovanje države. Poleg zvezne vlade, v kateri so enakopravno zastopani Bošnjaki, Srbi in Hrvati, ima vsaka entiteta še svojo vlado in parlament. Na vseh področjih je močno prisotna mednarodna skupnost, najvišjo vlogo pa ima t. i. visoki predstavnik mednarodne skupnosti. 1. oktobra 2006 so v BiH potekale parlamentarne in predsedniške volitve, na katerih so zmernejše stranke porazile doslej vladajoče nacionalistične. (*Predstavitev države: Bosna in Hercegovina*. Najdeno 01. junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/bih/predstavitev>)

Kar zadeva politična merila, je napredek Bosne in Hercegovine počasen. Zapletene institucionalne ureditve, neupoštevanje Daytonskega/Pariškega mirovnega sporazuma in nacionalistična retorika spodkopavajo državni načrt reform. Začeti je potrebno z obravnavo

ključne prednostne naloge evropskega partnerstva. Političnim voditeljem Bosne in Hercegovine nikakor ne uspe izvesti reforme policije. Pomanjkanje napredka pri tem in drugih pomembnih vprašanih povzroča zamudo pri sklenitvi SPS. Na področju demokracije in pravne države je napredek majhen. Sistem upravljanja države Bosne in Hercegovine še vedno vključuje precejšnjo mednarodno prisotnost. Urad visokega predstavnika/Posebne predstavnika EU (UVP) tesno sodeluje z Evropsko komisijo, da bi se Bosna in Hercegovina čim bolj približala EU. Kar zadeva pravosodni sistem, je Bosna in Hercegovina dosegla napredek pri zmanjševanju svoje odvisnosti od mednarodne skupnosti s tem, da je mednarodne sodnike in tožilce nadomestila z lokalnimi. Vendar razdrobljenost sodnega sistema in razlike v pravnem okviru še naprej ovirajo delovanje pravosodja.

Bosna in Hercegovina dejavno sodeluje v regionalnem sodelovanju in je podprla Proces sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP) ter Svet za regionalno sodelovanje (RCC). Sklenila je številne regionalne sporazume, vključno s spremenjenim Srednjeevropskim sporazumom o prosti trgovini (CEFTA) leta 2007, ki jih je zdaj treba ustrezno izvajati. Sodelovanje Bosne in Hercegovine z Mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ) se je izboljšalo in je zdaj na splošno zadovoljivo.

Tabela 5: Osnovni ekonomski indikatorji za BiH, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000	3.845	3.846
BDP, v mil EUR	9.769	10.430
BDP na prebivalca v EUR v PPP	5.580	6.010
Povprečna bruto mesečna plača v EUR, za avgust	444	480
Letna inflacija v %	6,2	1,5
Stopnja brezposelnosti, za avgust	31,1	29,0
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-8,4	-13,4
NTI pritok, v mil EUR	564	1.478

Vir: www.wiiv.ac.at; 2008

Bosna in Hercegovina je poleg Makedonije najrevnejša država od preostalih držav nekdanje Jugoslavije. Čeprav je kmetijstvo skoraj v celoti v privatni lasti, je le-to zelo neučinkovito – kmetije so majhne in razdrobljene, zato ni presenetljivo, da je neto uvoznica prehrabnih izdelkov. Privatni sektor je v porastu, prav tako tuje investicije, vendar poraba javne uprave predstavlja skoraj 40 % BDP-ja. Vojna je povzročila padec ekonomske aktivnosti oz. proizvodnje za skoraj 80 % v obdobju 1992 do 1995. Izvoz in proizvodnja sta drastično upadla, poslovne vezi

so bile pretrgane. Gospodarska aktivnost je v letih po vzpostavitvi miru v letu 1996 hitro naraščala, nato se je nekoliko upočasnila po letu 2000. Zadnja leta dosega povprečno gospodarsko rast okoli 5 % letno. Statistični pokazatelji ekonomske aktivnosti pa so zelo vprašljivi zaradi precejšnjega obsega sive ekonomije. Nacionalna valuta je od leta 1998 dalje bosanska marka in je fiksno vezana na evro, kar je doprineslo k zaupanju v valuto in s tem jačanju bančnega sektorja. Privatizacija oz. implementacija privatizacije je bila počasna, še posebej v Federaciji, nekoliko uspešnejša v Republiki Srbski. Reforma bančnega sistema je rezultirala, tako da je bančni sektor večinoma v rokah bank zahodne Evrope.

V zadnjih letih je BiH naredila opazen napredek pri prehodu v tržno gospodarstvo. Vzpostavljena je bila osnova za reforme, vključno z enotnim carinskim sistemom, usklajevanjem davčne politike in privatizacijo. Vlada BiH po ustavi ureja ekonomske odnose s tujino ter v skladu s tem sprejema enotne zakone o zunanjetrgovinski politiki, carinski politiki in politiki neposrednih tujih vlaganj. Najvišjo vlogo v sprejemanju novih zakonov ima zaenkrat še vedno visoki predstavnik mednarodne skupnosti, reforme pa potekajo v smeri krepitve zveznih ustanov.

Kar zadeva gospodarska merila, je Bosna in Hercegovina dosegla majhen napredek pri vzpostavljanju delujočega tržnega gospodarstva. Potrebne so obsežne reforme, da bo država v dolgoročnem obdobju kos konkurenčnemu pritisku in tržnim silam znotraj Unije. Režim valutnega odbora je še naprej podpiral makroekonomsko stabilnost, inflacija pa se je zmanjšala na nizko raven, kakršna je bila zabeležena pred uvedbo DDV, januarja 2006. Uvedba DDV je v letu 2006 povečala davčne prihodke. Federacija je sprejela ukrepe za izvedbo reforme neposrednega obdavčenja po zgledu enake reforme v Republiki Srbski januarja 2007, s čimer se je poenostavil davčni sistem in zmanjšala davčna bremenitev. Privatizacija v Republiki Srbski je napredovala, vodile pa so jo prodaje v telekomunikacijskem in naftnem sektorju. Leta 2007 so se znatno povišale tuje neposredne investicije, ki so prispevale k financiranju zunanjega primanjkljaja. Finančni sektor se naglo razvija. Brezposelnost kljub močni gospodarski rasti ostaja velika. Javna poraba, zlasti za socialno področje, se je močno povečala, kar je zmanjšalo kakovost konsolidacije proračuna in povečalo proračunska tveganja. Precejšnja strukturna togost ovira delovanje trga dela. *(Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008. Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf)*

3.3 Hrvaška

Hrvaška je neodvisnost razglasila junija leta 1991 ter pol leta kasneje dosegla mednarodno priznanje. Danes je Hrvaška srednje razvita država. Prvo desetletje samostojnosti je zaznamovala vladavina HDZ in predsednika Franja Tuđmana, ki je privedla tudi do določene mednarodne izolacije države. Po njegovi smrti konec leta 2000 je na oblast prišla koalicija šestih opozicijskih strank, s katero se je situacija v mednarodnih odnosih izboljšala. Hrvaška še naprej izpolnjuje politična merila, vendar so potrebna nadaljnja trajna prizadevanja na številnih področjih, kot so pravosodna in upravna reforma, boj proti korupciji, pravice manjšin in vračanje beguncev. (*Predstavitev države: Hrvaška.* Najdeno 10. junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/hrv/predstavitev>)

Demokracija in pravna država se krepi. Vlada in tudi parlament delujeta brez večjih težav. Vendar pa bi se v sodstvu, javni upravi in boju proti korupciji lahko še marsikaj naredilo. Pomembne izboljšave na teh področjih so bistvenega pomena pri oblikovanju trdne osnove za popolno izvajanje pravnega reda Skupnosti. Kar zadeva regionalna vprašanja in mednarodne obveznosti, Hrvaška še naprej v celoti sodeluje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ), zagotovljeno pa je tudi popolno spoštovanje Daytonskega/Pariškega in Erdutskega sporazuma. Zagotoviti je treba nepristranski sodni pregon zadev, ki so bile iz MKSJ prenesene v pristojnost Hrvaške, pa tudi zadev, ki so bile sprožene v sami državi. Na področju regionalnega sodelovanja je še naprej viden trajen splošni napredek. Predsedovanje Hrvaške Procesu sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP) je bilo uspešno, saj je omogočilo dober napredek pri prehodu s Pakta stabilnosti k okviru sodelovanja z več odgovornosti na regionalni ravni na podlagi okrepljenega SEECP in novega Sveta za regionalno sodelovanje. Hrvaška je ratificirala nov Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA).

Tabela 6: Osnovni ekonomski indikatorji za Hrvaško, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000 .	4.440	4.440
BDP, v mil €	34.221	37.496
BDP na prebivalca v € v PPP	12.130	13.270
Povprečna bruto mesečna plača v €, za avgust	906	961
Letna inflacija v %	3,2	2,9
Stopnja brezposelnosti, za avgust	11,1	10,0
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-7,7	-8,6
NTI pritek, v mil EUR	2.747	3.626

Vir: www.wiitw.ac.at; 2008

Hrvaška je bila pred vojno ena od najrazvitejših držav nekdanje Jugoslavije. Zaradi vojne v začetku 90-ih let je bil padec gospodarske aktivnosti izrazitejši kot v ostalih tranzicijskih državah, začetna leta pa je zaznamovala tudi precejšnja makroekonomska nestabilnost. Po letu 1993 si je hrvaško gospodarstvo hitro opomoglo. Stopnja rasti BDP je bila relativno visoka, devizni tečaj trden, inflacija pa nizka. Po letu 2000 gospodarstvo še naprej raste s stabilno stopnjo rasti med 4 in 6-odstotno letno rastjo, predvsem na osnovi turizma in velike potrošnje temelječe na zadolževanju prebivalstva. Inflacijska stopnja ostaja ukročena, problem pa je še vedno relativno visoka stopnja brezposelnosti, naraščajoč trgovinski deficit in neuravnotežen regionalni razvoj.

Danes je privatizacija že skoraj končana, vendar je prisotnost države in politike v gospodarstvu še vedno občutna, bančni sektor pa saniran. Hrvaška svoje gospodarstvo čedalje bolj odpira. Postala je članica WTO, 1.1.2002 je stopil v veljavo stabilizacijsko-pridružitveni sporazum z EU, marca 2003 pa je postala članica CEFTE. Vlada je leta 2003 uradno zaprosila za članstvo v EU, junija 2004 pa je uradno postala kandidatka za vstop v EU. Hrvaška je sklenila prostotrgovinske sporazume z državami jugovzhodne Evrope. Z vključevanjem v svetovne in evropske integracijske tokove, prilagajanjem zakonodaje evropski, uspešno privatizacijo, izvajanjem strukturnih reform, stabilnim političnim in gospodarskim okoljem ter urejanjem razmer v regiji je postala tudi privlačna destinacija za tuje naložbe.

Lahko rečemo, da je makroekonomska stabilizacija dosežena, strukturne reforme pa bo potrebno še izpeljati, vendar je uspešnost teh vprašljiva zaradi pomanjkanja politične podpore prestrukturiranju. Proces pridruževanja Evropi bi moral odpraviti tudi te reforme. Hrvaška je izboljšala svojo sposobnost za prevzem obveznosti članstva. Priprave na izpolnitev zahtev EU enakomerno napredujejo in raven usklajenosti s pravili EU je v nekaterih sektorjih visoka. Vendar pa so potrebna še precejšnja prizadevanja, da bi se dosegla popolna skladnost. (*Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008.* Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf)

3.4 Srbija

Srbija je demokratična parlamentarna republika z enodomnim parlamentom. V tem trenutku predstavlja Srbiji največji politični problem odcepitev Kosova in priznavanje le-tega s strani velikega števila držav. Srbija se zaradi tega vse bolj politično izolira v smislu prekinjanja diplomatskih, političnih in gospodarskih stikov. Srbija je nekoliko napredovala pri obravnavanju političnih meril v skladu z evropskim partnerstvom. Parlamentarne volitve so potekale maja 2008 in so bile izvedene v skladu z mednarodnimi standardi. Vendar je bila v nadaljnjem obdobju poudarjena ostra delitev med političnimi strankami. To je povzročilo upočasnitev splošnega napredka pri reformi. Vprašanje Kosova je še naprej najpomembnejša točka na političnem dnevnem redu. Nacionalistična retorika je še vedno močna in negativno vpliva na politično ozračje. Po več mesecih negotovosti je bila maja 2007 oblikovana nova, reformam naklonjena vlada. Hitro je dosegla pozitivne rezultate na področju sodelovanja z MKSJ, kar je Komisiji omogočilo, da zaključi pogajanja o stabilizacijsko-pridružitvenem sporazumu (SPS). Srbija mora še izpolniti svoje mednarodne obveznosti glede polnega sodelovanja z MKSJ, da se lahko podpiše stabilizacijsko-pridružitveni sporazum. (*Predstavitev države: Srbija*. Najdeno 10.junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/srb/predstavitev>)

V Srbiji je treba še naprej krepiti demokracijo in pravno državo. Pri izvajanju nove ustave, ki je začela veljati novembra 2006, je bilo doseženega nekaj napredka. Sprejet je bil ustavni zakon, vendar se številne določbe, zlasti na področju sodstva, še ne izvajajo v skladu z evropskimi standardi. Zmogljivost na področju javne uprave je na splošno dobra. Reforma pravosodja, ki je tudi ena ključnih prednostnih nalog evropskega partnerstva, je v zaostanku, novi pravni okvir pa še ni sprejet. Ukrepi, sprejeti na področju boja proti korupciji, vključujejo sprejetje akcijskega načrta za izvajanje nacionalne strategije za boj proti korupciji.

Kar zadeva regionalna vprašanja in mednarodne obveznosti, igra Srbija še naprej pozitivno vlogo pri izboljšanju regionalnega sodelovanja, ki vključuje zlasti Proces sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP), Svet za regionalno sodelovanje in spremenjeni Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA). Glede udeležbe Kosova v skladu z resolucijo Varnostnega sveta ZN št. 1244 v regionalnem sodelovanju in drugih forumih pa mora Srbija pokazati bolj konstruktiven pristop. Dvostranski odnosi s sosednjimi državami so na splošno dobri.

Tabela 7: Osnovni ekonomski indikatorji za Srbijo, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000 .	7.440	7.435
BDP, v mil EUR	25.290	30.527
BDP na prebivalca v EUR v PPP	8.120	8.950
Povprečna bruto mesečna plača v EUR, avgust	378	484
Letna inflacija v %	11,7	7,0
Stopnja brezposelnosti, avgust	20,9	18,8
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-12,5	-16,4
NTI pritok, v mil EUR	3.389	1.594

Vir: www.wiiw.ac.at; 2008

Po večletni izolaciji in napakah gospodarske politike prejšnjega režima, je Srbija po letu 2002 stopila na pot hitre tranzicije. Izhodišča so bila slaba, saj je bilo potrebno na novo zasnovati strategijo gospodarskega razvoja, poleg tega pa državo obremenjuje še slab socialni položaj prebivalstva. Pomen kmetijstva in industrije, ki sta še v letu 1999 predstavljala dve tretjini BDP (sedaj le še slabo polovico), se hitro zmanjšuje, hitrejšo rast pa beležijo storitve. V Srbiji je sedaj v ospredju izvajanje strukturnih reform, prilagajanje zakonodaje evropski, pospeševanje privatizacije ter privabljanje tujih neposrednih naložb. Glavni cilj je približevanje EU ter vključevanje v ostale evropske in mednarodne integracije.

Gospodarska rast Srbije je še vedno zelo visoka, napredek na področju makroekonomske stabilizacije pa je mešan. Zelo potrebne strukturne reforme se nadaljujejo počasi, visoka raven brezposelnosti pa ostaja velik izziv. Kar zadeva gospodarska merila, je Srbija dosegla določen napredek pri vzpostavljanju delujočega tržnega gospodarstva. Treba si je dodatno prizadevati za reforme, da bo Srbija v srednjeročnem obdobju kos konkurenčnemu pritisku in tržnim silam znotraj Unije. Organi so v veliki meri ohranili glavne elemente zdrave gospodarske politike. Gospodarstvo se je še naprej močno krepilo. Pritok tujega kapitala je še vedno precejšen. Vedno nižja inflacija je prispevala k stabilnemu okolju za gospodarske udeležence. Proračun je ostal v presežku in naložbe so se znatno izboljšale. Privatizacija bank v državni lasti je dobro napredovala, konkurenca med bankami pa je močna. Nova vlada je pokazala omejeno pripravljenost za oživitev postopka privatizacije podjetij v državni lasti. Zunanja trgovina in naložbe še vedno rastejo, gospodarsko povezovanje z EU pa je napredovalo.

Brezposelnost pa kljub močni gospodarski uspešnosti ostaja velika. Potreben je dodaten napredek pri privatizaciji, konkurenčen in dinamičen zasebni sektor pa še ni popolnoma vzpostavljen. Številne birokratske zahteve in zapletena zakonodaja ovirajo naložbe. Gospodarska sodišča še

vedno trpijo zaradi omejenih zmogljivosti in strokovnega znanja. Velik obseg sive ekonomije, ki jo spodbujajo pomanjkljivosti v izvajanju zakonodaje in regulativnem okviru, zmanjšuje davčno osnovo, ovira sposobnost vlade za izvajanje gospodarskih politik in negativno vpliva na poslovno okolje. Kar zadeva evropske standarde, so pogajanja o stabilizacijsko-pridružitvenem sporazumu pokazala, da Srbija ima upravno zmogljivost za približevanje EU. Srbija bo imela dober položaj za izvajanje prihodnjega stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma, če bo to zmogljivost ustrezno uporabila.

Srbija je napredovala na poti k cilju članstva v STO. Na področju carine in obdavčenja so bile dosežene upravne in zakonodajne izboljšave. Srbija je spremenila zakonodajo o trošarinah in uskladila svoj zakon o carinski tarifi s kombinirano nomenklaturo EU. Vendar so zmogljivosti izvrševanja še vedno omejene. Srbija je pokazala napredek pri približevanju evropskim standardom v številnih sektorskih politikah. (*Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008*. Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf)

3.5 Črna Gora

Črna Gora je po ureditvi demokratična parlamentarna republika, ki je bila do referendumu o neodvisnosti maja 2006 zvezna država v skupnosti Srbije in Črne Gore. Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum z EU je bil podpisan oktobra 2007. Kar zadeva politična merila, je Črna Gora dosegla določen napredek. Aktivno obravnava prednostna področja evropskega partnerstva, vendar morajo biti pomembni rezultati še doseženi, zlasti glede upravne zmogljivosti in boja proti korupciji. Črna Gora je po pridobitvi neodvisnosti dobro napredovala pri oblikovanju ustreznega pravnega okvira in institucij. Parlament je oktobra 2007 sprejel ustavo, ki je v glavnem skladna z evropskimi standardi. Nekaj napredka je bilo doseženega na področju demokracije in pravne države. Črna Gora je dosegla nadaljnji napredek pri upravni in pravni reformi. Vendar je napredek za zdaj omejen, saj Črna Gora pri reformah še ni dosegla trajnih rezultatov. Reforma pravosodja se šele začne. Parlament in vlada sta se prilagodila zahtevam, ki so povezane z neodvisnostjo. Še naprej izboljšujeta svojo učinkovitost. Reforma javne uprave se nadaljuje, vendar je javna uprava še vedno šibka in neučinkovita. Na področju reforme pravosodnega sistema je bil dosežen določen napredek. Z ustavo se je povečala neodvisnost sodstva, saj je bil kot nov organ ustanovljen sodni svet, ki je pristojen za imenovanje in razreševanje sodnikov.

Vlada je sprejela strategijo reforme pravosodja za obdobje 2007–2012. V zvezi z regionalnimi vprašanji in mednarodnimi obveznostmi ima država še naprej dejavno vlogo v regionalnem sodelovanju. Sodelovanje z MKSJ je še vedno zadovoljivo.

Črna Gora je vse od svoje neodvisnosti še naprej prevzemala mednarodne obveznosti. Januarja 2007 je postala članica ključnih mednarodnih finančnih institucij. Pogajanja za pristop k Svetovni trgovinski organizaciji potekajo brez zapletov. Črna Gora je zavezana regionalnemu sodelovanju v jugovzhodni Evropi in je maja 2007 postala članica Procesu sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP), prav tako pa sodeluje v Svetu za regionalno sodelovanje (RCC). Ratificirala je spremenjeni Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA) in vzdržuje dobre odnose s svojimi sosedi. Večina vprašanj, ki so se po osamosvojitvi pojavila v odnosih s Srbijo, je rešenih.

Tabela 8: Osnovni ekonomski indikatorji za Črno Goro, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000 .	624	625
BDP, v mil EUR	2.004	2.278
BDP na prebivalca v EUR v PPP	7.470	8.180
Povprečna bruto mesečna plača v EUR, za avgust	377	497
Letna inflacija v %	3,0	4,2
Stopnja brezposelnosti, za avgust	29,6	30,0
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-25,5	-38,2
NTI pritok, v mil EUR	644	800

Vir: www.wiiv.ac.at; .2008

Črna Gora je že pred neodvisnostjo več let vodila povsem samostojno gospodarsko politiko, vključno s fiskalno, monetarno in zunanjetrgovinsko, kar ji je omogočilo enostaven prehod v neodvisnost. Njena industrija je še vedno osredotočena na težko industrijo in proizvodnjo blaga za široko potrošnjo. Najhitrejšo rast bo v drugi polovici tega desetletja beležil turistični sektor, pri čemer pa ne bo šlo zgolj za razvoj obmorskih kapacitet, temveč tudi ostalih turističnih destinacij. Med slabostmi črnogorskega gospodarstva so ozkost ekonomije in izvoza, nizka konkurenčnost, šibek zasebni sektor, velik delež sive ekonomije, visoka stopnja brezposelnosti, nizek izvoz in visok primanjkljaj na tekočem računu, visoke obrestne mere, slabo delovanje sodnega sistema in korupcija. Prednosti pa so v stabilni valuti - evro, naraščajočih tujih neposrednih naložbah ter nizkem zunanjem dolgu in nizkih stroških njegovega servisiranja.

Gospodarstvo Črne Gore se še naprej naglo krepi, makroekonomska stabilnost pa se izboljšuje. Hitra gospodarska rast je pomagala ustvariti delovna mesta, medtem ko je bila inflacija še naprej obvladljiva. Vendar pa obstajajo tveganja, zlasti zaradi velikega primanjkljaja tekočega računa, ki se danes v večjem delu izravnava z obsežnim pritokom tujih neposrednih investicij. Kar zadeva gospodarska merila, je Črna Gora napredovala pri vzpostavljanju delujočega tržnega gospodarstva, vendar s počasnejšim tempom. Potrebne so obsežne reforme, da bo država v dolgoročnem obdobju kos konkurenčnemu pritisku in tržnim silam znotraj Unije. Trgovinska odprtost in proces usklajevanja s pravili STO sta podpirala nadaljnjo gospodarsko povezovanje z EU.

Država je dosegla nekaj napredka pri usklajevanju z evropskimi standardi in krepitvi svoje upravne zmogljivosti, kar je omogočilo podpis stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma z EU. Dober napredek je bil dosežen na področjih, kot so carine in obdavčenje, konkurenca, javna naročila, prosti pretok kapitala ter kmetijstvo, medtem ko je bil napredek na področjih socialne politike in politike zaposlovanja, energetike, okolja ter pravice, svobode in varnosti še vedno omejen. Treba je okrepiti proces usklajevanja zakonodaje in preverjanja združljivosti nove zakonodaje z zakonodajo EU. Upravna zmogljivost države ostaja na splošno šibka. (*Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008.* Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf)

3.6 Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija

Makedonija je neodvisnost razglasila 8. septembra leta 1991, njen začasni mednarodno priznani naziv pa je zaradi spora z Grčijo še vedno Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija. Makedonija meri 25.713 kvadratnih kilometrov ter ima dobra dva milijona prebivalcev, od katerih četrtino predstavljajo Albanci. Je, tako kot Bosna in Hercegovina, ena od najrevnejših držav nekdanje Jugoslavije.

Poglavitno žarišče notranjih sporov in napetosti v obdobju po neodvisnosti predstavljajo zahteve albanske manjšine po enakih pravicah kot jih ima makedonsko prebivalstvo. Spori med Makedonci in Albanci so privedli do skoraj leto dni trajajočih vojaških spopadov, ki so se po posredovanju mednarodne skupnosti, podpisom Ohridskega mirovnega sporazuma in sprejetjem ustavnih amandmajev, ki zagotavljajo albanskemu prebivalstvu več pravic, umirili. Pogoste

napetosti in težave pri doseganju konstruktivnega dialoga med glavnimi političnimi akterji so ovirale učinkovito delovanje političnih institucij in povzročile upočasnitev reform. Izvajanje Ohridskega okvirnega sporazuma prispeva k utrjevanju demokracije in pravne države. Javna uprava je še naprej šibka in neučinkovita, potrebna so precejšnja dodatna prizadevanja, da bi se oblikovala stabilna in strokovna javna uprava. Nekaj napredka je doseženega pri izvajanju strategije za reformo pravosodnega sistema, ki je ena ključnih prednostnih nalog evropskega partnerstva.

Kar zadeva regionalna vprašanja in mednarodne obveznosti, je Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija še naprej imela dejavno vlogo v sodelovanju in podpirala Proces sodelovanja v jugovzhodni Evropi (SEECP), Svet za regionalno sodelovanje in spremenjeni Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA). Država še naprej v celoti sodeluje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za nekdanjo Jugoslavijo (MKSJ). Sprejet je bil zakon o sodelovanju z MKSJ. Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija je razvijala dobre odnose z državami na Zahodnem Balkanu. V zvezi s sporom z Grčijo zaradi imena države je treba obnoviti prizadevanja in uporabiti konstruktiven pristop, da se pod pokroviteljstvom Združenih narodov in na podlagi resolucij Varnostnega sveta ZN št. 817/93 ter 845/93 s pogajanjem doseže obojestransko sprejemljiva rešitev, kar bo prispevalo k regionalnem sodelovanju in dobrim sosedskim odnosom.

Tabela 9: Osnovni ekonomski indikatorji za Makedonijo, za leti 2006 in 2007

Osnovni ekonomski indikatorji	2006	2007
Populacija, v 1000 .	2.040	2.045
BDP, v mil EUR	5.046	5.525
BDP na prebivalca v EUR v PPP	6.630	7.250
Povprečna bruto mesečna plača v EUR, avgust	376	395
Letna inflacija v %	3,2	2,3
Stopnja brezposelnosti, avgust	36,0	35,2
Proračunski primanjkljaj v % BDP	-0,9	-0,9
NTI pritok, v mil EUR	345	150

Vir: www.wiiw.ac.at; 2008

Makedonsko gospodarstvo je bilo pred začetkom spopadov med Makedonci in Albanci v letu 2001 v vzponu. Rast BDP je bila visoka, vrednost nacionalne valute trdna, gospodarske reforme in privatizacija v razmahu, naraščati pa so začele tudi tuje neposredne naložbe. Ugodna gibanja so bila zaradi notranjepolitične krize hitro prekinjena. Problem so predstavljali visoki varnostni izdatki, zmanjšana mednarodna menjava, manjša pripravljenost investiranja zaradi negotovega okolja itd.. Gospodarstvo sedaj okrevaja, največje težave pa predstavljata visoka brezposelnost in

ozka izvozna struktura. Razvoj in prestrukturiranje industrije, katere glavne panoge so rafinerija, rudarstvo, tekstil, gradbeništvo, čevljarska in tobačna industrija, je počasen, tako zaradi notranjih kot zunanjih razlogov. Makedonija ohranja makroekonomsko stabilnost z nizko inflacijo, vendar ostaja nepriljubljena za tuje investicije kljub ekstenzivni fiskalni reformi in reformi poslovnega sektorja. Problem ostaja visoka brezposelnost (okrog 35 %) ter visok obseg sive ekonomije (ocene varirajo okrog 20 %) kjer je tudi zaposlenega navidezno brezposelnega prebivalstva. Brez tuje finančne, vojaške in politične prisotnosti, bi bila lahko politična in gospodarska stabilnost Makedonije ogrožena. Makedonija je članica Natovega Partnerstva za mir, z EU ima podpisan stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, od leta 2005 pa tudi status kandidatke za članstvo.

Kar zadeva gospodarska merila, je Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija po letu 1996 dobro napredovala pri vzpostavljanju delujočega tržnega gospodarstva in je dosegla dobro raven. Država bi morala biti v srednjeročnem obdobju kos pritiskom konkurence in tržnim silam znotraj Unije, pod pogojem, da odločno izvaja svoj obsežen program reform in tako zmanjša znatne strukturne pomanjkljivosti. Zaradi ustrezne kombinacije različnih politik se makroekonomska stabilnost in predvidljivost ohranja. Uspešnost države pri gospodarski rasti se izboljšuje, čeprav bi bila možna še močnejša rast. Inflacija je ostala nizka. Plačilnobilančno ravnotežje je bilo skorajda doseženo. Dotok tujih neposrednih investicij je po višku, ki je bil v letu 2006 dosežen zaradi privatizacije, razmeroma nizek. Oblasti so dejavneje posredovale v gospodarstvu, saj so znižale davčno breme in izboljšale pobiranje prihodkov ter povečale porabo. Vendar so bili fiskalni računi na splošno skoraj uravnoteženi. Delež pobranega davka se je povečal zaradi višjih prihodkov in učinkovitejšega pobiranja. Gospodarska povezanost z EU je zelo napredovala. Vendar pa delovanje tržnega gospodarstva še vedno ovirajo institucionalne pomanjkljivosti.

Nekdanja jugoslovanska Republika Makedonija si še naprej prizadeva izboljšati svojo sposobnost za prevzem obveznosti članstva. Pri izpolnjevanju kratkoročnih prednostnih nalog evropskega partnerstva je bilo doseženega nekaj napredka. Država se še vedno srečuje z velikimi pomanjkljivostmi pri izvajanju in učinkovitem izvrševanju zakonodaje. Za popolno izvajanje SPS ji primanjkuje ustreznih kadrovske in finančnih virov. Obsežna zamenjava usposobljenega osebja po političnih spremembah je ovirala prizadevanja za izboljšanje upravne zmogljivosti. (*Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008. Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf*)

4 Gospodarski odnosi držav Zahodnega Balkana z EU

4.1 Neposredne tuje investicije

Pomembno gonilo (tako majhnih kot velikih) držav so neposredne tuje investicije (NTI), ki v državo prinašajo nove tehnologije in znanja, dodatne davčne prihodke, povečanje angažiranosti lokalnih podjetij v mreže dobaviteljev in proizvajalcev, boljšo izkoriščenost lokalne infrastrukture in storitvenih dejavnosti, zmanjšujejo brezposelnost ter potencialno povečujejo konkurenčnost države in njenih podjetij. (Saul Estrin et al., 1997, str. 12) Po definiciji tuje neposredne investicije sodijo med najvišje oblike internacionalizacije (Milost, 1992, str. 15). So prevladujoča oblika poslovnega tveganja v tujino in se od ostalih oblik mednarodnih tokov razlikujejo predvsem po tem, da gre za strateško obliko vlaganja, katere značilnosti sta dolgoročnost in aktivna vloga tujega investitorja. Do leta 1993 so države uporabljale različne kriterije za opredelitev neposrednih naložb, s peto izdajo priporočil pa je Mednarodni denarni sklad postavil 10 odstotno udeležbo v kapitalu oziroma v glasovalnih pravicah v podjetju kot kriterij, ki naj bi zagotovil mednarodno primerljivost podatkov. Ta kriterij je prišel v veljavo tudi v Sloveniji in ga upošteva uradna statistika. Deleži, manjši od 10 % se tako razvrščajo v kategorijo portfolio investicij. Po kriteriju BS za evidenco med NTI neposredne naložbe vsebujejo:

- lastniški kapital in reinvestirane dobičke,
- terjatve do povezanih oseb v tujini,
- obveznost do povezanih oseb v tujini.

NTI kot oblika mednarodne dejavnosti podjetij so pojav oziroma proces, ki vse bolj vpliva na mednarodne gospodarske odnose, saj njihov obseg v zadnjih desetletjih strmo narašča, stopnje rasti pa presegajo rast mednarodne trgovine.

Ob rastoči dinamiki spreminjanja okolja, hitrejšem tehnološkem napredku in spremenjeni strukturi trgov je internacionalizacija poslovanja za večino podjetij nujna za preživetje. Govorimo o prenosu najrazličnejših znanj, tehnologije in odpiranju izvoznih trgov. NTI pozitivno prispevajo k prestrukturiranju in razvoju gospodarstva. Zato si države Zahodnega Balkana prizadevajo privabiti čim več NTI ter na ta način pridobiti nove tehnologije, povečati konkurenčnost gospodarstva in posledično izravnati trgovinsko bilanco z državo investitorico.

Liberalizacija tokov NTI se povečuje zaradi ugodnih sprememb na nacionalni in institucionalni ravni zaradi podpore na mednarodni ravni. Vlade držav v razvoju namreč morajo organizirati in usmerjati zakonodajo, tako da spodbujajo pritek NTI.

V prid vlaganju na Zahodni Balkan govori več stvari. Prva je gotovo dejstvo, da področje zahodnega Balkana spada med najmanj razvite dele Evrope. Manjša razvitost je na eni strani posledica komunističnih sistemov, za področje nekdanje Jugoslavije pa seveda tudi vojna, ki je divjala konec prejšnjega stoletja. Nerazvitost in pa odprava škode, ki jo je za seboj pustila vojna, pa sami po sebi nista garancija za to, da se splača vlagati v neko področje. Vojne in nerazvite regije obstajajo tudi drugod po svetu (npr. v Afriki). Balkan ima s tega vidika srečo, saj leži v Evropi in bo slej ko prej postal tudi del EU. Po Sloveniji, ki se je EU pridružila maja 2004, sta novi balkanski državi v EU od leta 2006 tudi Bolgarija in Romunija. Približevanje EU, pa za vse balkanske države pomeni tudi večjo politično stabilnost regije. Ta je eden od predpogojev za nadaljnjo uspešno gospodarsko rast in predvsem za zaupanje tujih investitorjev, ki bodo v bodoče še več sredstev vlagali v omenjeno regijo. Pričakovati je nove prevzeme predvsem s strani italijanskih, avstrijskih, ruskih in ameriških gigantov.

Države Balkana imajo zelo dober geostrateški položaj, saj so vez med Evropo in Bližnjim vzhodom. Balkan ima velik potencial na področju vodne energije in turizma. Zaradi nerazvite infrastrukture in telekomunikacij si mnoga podjetja iz razvite Evrope obetajo v prihodnosti velike dobičke. Razvojni potencial je zelo velik in na ta način je mogoče razumeti podatke iz tabele 10.

Tabela 10: Tok NTI držav EU v državah Zahodnega Balkana, od 1996 do 2007, v mio \$

Država / Leto	Albanija	Hrvaška	BiH	Makedonija	Črna Gora	Srbija	Skupaj
1996	97	486	0	11	/	0	594
1999	51	1.403	90	32	/	112	1.688
2000	143	1.080	146	175	/	25	1.569
2001	204	1.182	119	441	10	165	2.121
2002	135	582	266	78	84	475	1.620
2003	178	1.926	382	96	44	1.360	3.986
2004	332	877	608	156	63	966	3.002
2005	265	1.548	667	97	474	1.481	4.532
2006	300	3.516	723	350	550	4.400	9.839
2007³	400	2.363	791	150	161	3.000	6.865

Vir: Transition report update 2007, EBRD

³ Podatek velja za prva tri četrtletja za leto 2007.

V vseh državah je očiten močan trend večanja vložkov t.i. neposrednih tujih investicij. Neizbežno so investicije povezane z ekonomsko-političnim okvirom države. Sama možnost dobička oz. pridobivanje tega ni zadostna – je pa pogoj. Investitorice, še toliko bolj, če so iz razvitih, v našem primeru držav Evrope, so pripravljene vlagati samo če ekonomski sistem funkcionira, tako v administrativnem, pravnem, zakonodajnem, konkurenčnem in še kakem drugem smislu. Kolikor bolj se države v vseh teh vidikih približujejo evropskim standardom, toliko bolj so privlačne za tuje investitorje. Tukaj lahko trdimo, da je precejšna vloga pri večanju neposrednih tujih investicij na Zahodnem Balkanu odigral SPS in napor, vloženi za izpolnitev pogojev najprej za podpis SPS in nato pridružitve Evropski uniji.

Regija Zahodnega Balkana v EU in tudi širše vse bolj dobiva sloves regije z obilico priložnosti in potencialov, države na tem območju pa v zadnjih nekaj letih s petimi odstotki v povprečju beležijo višjo rast bruto domačega proizvoda kot npr. srednjeevropske države. Albanija, Črna Gora, BiH, Srbija, Makedonija in Hrvaška se zelo dejavne na področju reform in privabljanja tujih neposrednih investicij. V obdobju od leta 1996 do leta 2007 je po podatkih (tabela št. 10) priliv TNI v regijo presegel 35 milijard dolarjev. Fascinanten je podatek, da so se samo NTI v letu 2006 v primerjavi z letom 2005 podvojile. Številne analize kažejo, da se bo gospodarska rast v regiji nadaljevala tako pozitivno, inflacija, ki je v večini držav Zahodnega Balkana pod kontrolo, pa naj bi se dodatno znižala.

Znotraj regije največjo rast tujih neposrednih naložb beležijo Hrvaška, Črna Gora in Srbija, medtem ko so investicije v BiH, Makedoniji, Albaniji in na Kosovu, ki je pod mednarodnim protektoratom, nekoliko bolj skromne. K visokemu prilivu tujih investicij v regijo poleg ugodnih makroekonomskih razmer najbolj botrujejo kvalificirana in poceni delovna sila, ki je v povprečju za med 30 in 70 odstotki cenejša kot npr. na Češkem oz. Madžarskem, pa tudi različni ugodni carinski sporazumi, ki jih imajo nekatere države sklenjene z EU.

Tabela 11: NTI v \$ na prebivalca

Država / Leto	Albanija	Hrvaška	BiH	Makedonija	Črna Gora	Srbija	Povprečje
2005	84,13	348,65	173,69	47,55	758,4	199,06	210,45
2006	95,24	791,89	188,28	171,57	880	591,39	456,88

Vir: Transition report update 2007, EBRD

Do podatkov iz tabele 11 sem prišla na podlagi podatkov iz tabele 10 in podatkov o številu prebivalstva posamezne države. Iz podatkov je moč videti, da se na splošno NTI p.c. tudi povečujejo, hkrati pa ugotovimo, da Hrvaška, Srbija in Črna Gora izstopajo po NTI. Če primerjamo NTI p.c. in BDP p.c. ugotovimo, da imajo te države tudi višji BDP p.c.. Torej lahko ugotovimo, da skupaj z razvitostjo in napredkom posamezne države, ureditvijo pravnih, političnih in ekonomskih okvirjev rastejo tudi interesi oz. vložki tujcev v posamezne države Zahodnega Balkana. Črna Gora je, kot že navedeno, nekoliko izstopajoča in morda ne daje prave slike o NTI, saj so v tej državi NTI predvsem posledica nakupov nepremičnin ob obali ter gradbeništva, prav tako povezanega s turizmom, medtem ko Hrvaška in Srbija – predvsem Hrvaška, potrjuje pravilo, da se s približevanjem konkurenčnem gospodarstvu in standardom EU večajo NTI oz. tok le-teh. BiH je sicer v primerjavi z omenjenimi državami na slabšem iz vseh že prej navedenih razlogov, v najslabši poziciji pa sta Albanija in Makedonija. (Estrin, 2007)

4.1.1 Pregled značilnosti NTI po posameznih državah

Albanija, tako kot ostale države na Balkanu, po izhodu iz politične krize največjo pozornost posveča gospodarskemu razvoju, pri čemer je privabljanje tujih investicij prednostna naloga države. Albanija se je v tekmo za privabljanje tujih investicij na območju jugovzhodne Evrope spustila z nekaterimi ukrepi, med katerimi posebej izstopa program “Albanija za en evro”. Program za en evro predvideva nakup oz. najem podjetij in zemljišč iz strateških sektorjev albanskega gospodarstva, kot so rudarstvo, kmetijstvo in energetika, le za en evro. To npr. pomeni, da lahko potencialni investitor pride do rudnika le za en evro, vendar pod pogojem, da je razvojni program investitorjev sprejemljiv za albansko vlado. Albanska vlada je sprejela tudi nekatere davčne ukrepe, s katerimi stimulira potencialne tuje vlagatelje, pa tudi nekatere ukrepe za zmanjšanje birokratskih postopkov. Tako lahko tujec v Albaniji registrira podjetje le v nekaj dneh. Poleg tega se je z ukrepi zmanjšala stopnja korupcije, ki se je v Albaniji v zadnjih 15 letih močno razrasla in je marsikaterega potencialnega tujega vlagatelja odvrnila od naložb. Te obstajajo praktično na vseh področjih, največje pa so za slovenske investicije v bančništvo, gradbeništvo, živilsko-predelovalno industrijo, energetiko in turizem. Albanija praktično sploh še ni začela koristiti svojega ogromnega potenciala, kljub temu pa je v tej državi že veliko grških in italijanskih podjetij, ki gradijo turistične komplekse ob albanski obali. Albanija ima tudi precej naravnih bogastev, kot so nafta, zemeljski plin, baker in krom, država pa se ponaša tudi z ogromnim hidroenergetskim potencialom.

Hrvaška ima med državami Zahodnega Balkana najbolj razvito infrastrukturo, tako prometno kot poslovno, ima več kot 130 podjetniških con in 13 prostocarinskih con, kjer podjetja lahko plačajo davek na polovico ustvarjenega dobička, če pa je obseg investicije visok, pa so podjetja plačila davka na dobičke lahko tudi oproščena. Največje investicije na Hrvaškem so doslej pritekale v finančni sektor, telekomunikacije, farmacevtiko, proizvodnjo cementa in nafte, precej priložnosti pa je glede na strukturo hrvaškega gospodarstva in delovno silo po mnenju strokovnjakov Svetovne banke tudi na področjih avtomobilske industrije, plastične industrije, gradbeništva, kmetijstva, turizma in strojogradnje.

Investicije v BiH se počasi povečujejo, saj so vlagatelji zaradi nekdanjih političnih razmer v tej državi še precej previdni. Kljub temu pa se zaradi hitrih korakov BiH - tako Federacije BiH kot Republike Srbske - na področju privabljanja investicij vse pogosteje odločajo za naložbe v to državo, kjer povprečna bruto plača znaša 408 evrov, obdavčitev podjetij pa je 10- oz. 30-odstotna. Največje vlagateljice v BiH so Hrvaška, Nemčija, Avstrija, Slovenija, Italija, Srbija ter Črna Gora. Največ investicij pa je usmerjenih v bančni sektor.

V zadnjih treh letih je Srbija na področju privabljanja tujih investicij dosegla dobre rezultate. S privatizacijo kot glavnim virom tujih investicij so uspešno pokrivali primanjkljaj v plačilni bilanci in proračunu, spodbudili pa so tudi prestrukturiranje in večjo konkurenčnost sektorja finančnih storitev in telekomunikacij. Usposobljena in razmeroma poceni delovna sila je privabila tudi investitorje v predelovalne dejavnosti. Ledino so na področju "greenfield" investicij orali italijanski tekstilci, sledijo pa jim še drugi proizvajalci, ki morajo zaradi narave proizvodnje imeti obrat v Evropi, a poceni delovno silo najdejo le še na njenem jugovzhodnem koncu.

Črna Gora se uvršča med manjša tržišča v Evropi, kar pa ne moti tujih investitorjev, ki jih je iz leta v leto več. Turizem igra v črnogorskem gospodarstvu pomembno vlogo, 293 km dolga obala pa velja za eno najlepših na svetu. Tuje investicije so samo v letu 2006 dosegle vrednost 550 milijonov evrov, kar Črno Goro uvršča na prvo mesto v regiji po odstotku neposrednih tujih investicij BDP na prebivalca. Največ vložkov prihaja iz Rusije, Velike Britanije in Hrvaške. Kritika tujih investitorjev leti trenutno na zakon o delu in na prepočasno pridobivanje gradbenih dovoljenj. Mnogim tujim vlagateljem se zdi tudi neracionalno delovanje dveh borz na tako majhnem prostoru.

Med pomembne prednosti makedonskega trga sodijo nizke stopnje davkov. Makedonija ima od 1. januarja 2007 enotno, 18-odstotno davčno stopnjo, ki naj bi se v letu 2008 celo znižala na 10 odstotkov. Dodatno ugodnost prinašajo nizki davki na investicije, ki so obdavčene po 12-odstotni davčni stopnji, tiste, ki pa so v 100-odstotni lasti tujega podjetja, pa so za določeno obdobje celo oproščene plačila davka. Povečano zanimanje vlagateljev pa še dodatno spodbujajo napovedani prevzemi in privatizacije podjetij in nenazadnje prihod številnih vzajemnih skladov. Po razvitosti in po pritoku svežega kapitala med najbolj perspektivna sektorja sodita bančništvo ter gradbeništvo. Zato tudi ne preseneča podatek, da je bilo v letu 2006 več kot 50 % vseh investicij skoncentriranih prav v omenjena sektorja. Največji vlagatelji prihajajo iz Italije (14,3 % vseh investicij), Rusije (13,6 %), Švice (13,6 %) ter Avstrije in Grčije.

4.2 Mednarodna menjava

4.2.1 Albanija

Glavni trgovinski partner Albanije je EU. V letu 2006 je bilo nekaj manj kot 70 % vsega izvoza namenjenega v EU, iz držav EU so uvozili več kot 80 %. Sledijo pa države vzhodne Evrope. Najpomembnejše države partnerice so Italija in Grčija, sledijo Nemčija, Turčija, Avstrija in ZDA. Zunanja trgovina Albanije se vse bolj liberalizira od leta 1990 in sledi smernicam Evropske unije. Albanija se je pridružila Svetovni trgovinski organizaciji leta 2000. Po 1. oktobru 1999 izvaža v države Evropske unije po ugodnem asimetričnem režimu, ki ga Evropska unija ponudi manj razvitim državam kot pomoč pri ekonomskem razvoju. Takšen režim velja tako za proizvode primarnega kot sekundarnega sektorja.

Primat pri albanskem izvozu pripada tekstilu in čevljem, ki predstavljajo več kot 60 % celotnega izvoza (izvaža se na pol pripravljene izdelke), drugo mesto pripada izvozu hrane in tobaka (nekaj več kot 10 %) in tretje mesto pripada gorivu in rudninam.

Tabela 12: Osnovni kazalci mednarodne menjave, Albanije z EU, za obdobje 2002 - 2006

Leto	Uvoz iz EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem uvozu	Izvoz v EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem izvozu	Saldo v mio €	Izvoz + Uvoz v mio €
2002	1.175		74,09	333		92,81	-842	1.507
2003	1.174	0	72,02	371	11,4	93,79	-804	1.545
2004	1.259	7,2	67,67	439	18,6	90,44	-819	1.698
2005	1.346	6,9	63,92	469	6,8	88,66	-876	1.815
2006	1.578	17,3	68,03	449	-4,4	81,02	-1.129	2.027
Povpr. letna rast v %		7,7			7,8			7.7

Vir: trade.ec.europa.eu; 2008

Razloge za upadanje menjave z državami EU gre iskati v večanju menjave z državami vzhodne Evrope, predvsem s Turčijo (in ostalimi državami članicami CEFTE), ki postaja vse bolj pomembna trgovinska partnerica Albanije. V tabeli so upoštevani podatki za EU25, za obdobje 2002-2006, tudi za vseh 10 novih članic, ki so k EU pristopile leta 2004. Predvsem na strani izvoza v države EU je opaziti, da se le-ta konstantno zmanjšuje, Albanija namreč vse več izvažata v države nekdanje Jugoslavije. Zanimivo pa je dejstvo, da vse pomembnejši partnerici Albanije (predvsem na strani izvoza) postajata Kitajska in ZDA.

4.2.2 Bosna in Hercegovina

Za visok zunanjetrgovinski primanjkljaj, ki je v letu 2007 znašal 3,7 milijarde evrov in predstavljal visokih 39,2 % BDP, gre kriviti predvsem brezcarinski uvoz kmetijsko-živilskih proizvodov, predvsem iz Srbije in Hrvaške. Kljub temu je bil Sporazum o vstopu v CEFTO ratificiran septembra 2007. V letu 2006 se je izvoz blaga nominalno zmanjšal za 2,7 % in znašal 2,9 milijarde evrov, uvoz pa se je povečal za 22,6 % na skoraj 1,5 milijarde evrov. Najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerica je EU, na katero odpade več kot 60 % izvoza in skoraj 70 % uvoza. Izven EU so najpomembnejše Srbija, Hrvaška in Črna Gora.

Tabela 13: Osnovni kazalci mednarodne menjave BiH z EU, v obdobju 2002-2006

Leto	Uvoz iz EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem uvozu	Izvoz v EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem izvozu	Saldo v mio €	Izvoz + Uvoz v mio €
2002	2.495		70,04	660		74,49	-1.836	3.155
2003	2.417	-3,1	68,42	766	16,1	75,71	-1.652	3.183
2004	2.645	9,4	67,51	857	11,9	70,80	-1.789	3.502
2005	2.982	12,7	63,92	1.220	42,4	67,88	-1.762	4.201
2006	2.901	-2,7	60,15	1.495	22,6	69,37	-1.406	4.396
Povpr. letna rast v %		3,8			22,7			8,6

Vir: trade.ec.europa.eu; 2008

V tabeli št. 13, gledajoč iz perspektive BiH je razvidno, da je EU oz. da so države članice Evropske Unije najpomembnejše trgovinske partnerice. Tako izvoz (razen v letu 2006) in uvoz v države EU naraščata, vendar se delež EU v celotni menjavi nekoliko zmanjšuje. Razlog gre iskati predvsem v povečani menjavi med državami nekdanje Jugoslavije (predvsem s Hrvaško), ter ostalimi državami CEFTE; predvsem Turčija, Bolgarija in Romunija so države, na katere odpade vse večji delež menjave. Leta 2007 se Romunija in Bolgarija pridružita EU, tako da je pričakovati, da se bo delež menjave z EU povečal tudi zaradi tega razloga. Na tem mestu je pomembno omeniti tudi pogost pojav na strani držav pristopnic k EU, ki po vstopu v EU vse raje trgujejo s članicami EU, saj sta tako izvoz kot tudi uvoz iz teh držav prosta večine dajatev.

4.2.3 Hrvaška

Izvoz blaga se je v letu 2007 povečal za 9,2 %, merjeno v kunah, kar je bilo počasneje od uvoza, ki se je povečal za 10,3 %. Zunanjetrgovinski primanjkljaj se je povečal in predstavljal visokih 26,7 % BDP. Tudi v letu 2007 je bila najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerica Evropska unija znotraj, nje pa Italija, sledile pa so ji Nemčija, Slovenija in Avstrija. BiH je na drugem mestu najpomembnejših hrvaških izvoznih trgov, Rusija pa je postala tretja najpomembnejša dobaviteljica (nafta in plin). Povečal se je tudi obseg hrvaške zunanjetrgovinske menjave z novima članicami Evropske unije, Bolgarijo in Romunijo. Kljub temu, da je uvoz blaga naraščal hitreje od izvoza, pa se primanjkljaj na tekočem računu zaradi visoke rasti izvoza storitev (turizem) ni opazno povečal.

Tabela 14: Osnovni kazalci mednarodne menjave Hrvaške z EU, v obdobju od 2002- 2006

Leto	Uvoz iz EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem uvozu	Izvoz v EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem izvozu	Saldo v mio €	Izvoz + Uvoz v mio €
2002	7.750		70,29	3.276		64,10	-4.474	11.026
2003	8.748	12,9	70,99	3.581	9,3	66,93	-5.166	12.329
2004	9.016	3,1	68,71	4.085	14,1	64,67	-4.931	13.101
2005	9.532	5,7	64,94	4.366	6,9	61,37	-5.167	13.898
2006	11.645	22,2	67,38	4.961	13,6	62,22	-6.684	16.605
Povpr. letna rast v %		10,7			10,9			10,8

Vir: trade.ec.europa.eu; 2008

Hrvaška sicer več kot 60 odstotkov celotne zunanjetrgovinske menjave opravi z državami EU, še posebej hitro pa narašča trgovina z novimi državami članicami EU ter CEFTA in državami nekdanje Jugoslavije. Za razliko od ostalih držav Zahodnega Balkana pa za Hrvaško velja, da tako relativni kot absolutni delež menjave z EU naraščata. Zelo pomembna zunanjetrgovinska partnerica Hrvaške je namreč Slovenija, prav tako Italija in Nemčija. Lahko bi trdili, da poleg ugodnih asimetričnih izvoznih in uvoznih režimov veliko vlogo igrata vse bolj zahtevno povpraševanje domačih kupcev, katerih kupna moč vse bolj narašča, hkrati pa ima tudi Hrvaška vse več ponuditi državam EU.

4.2.4 Srbija in Črna Gora

Tudi za Srbijo ter Črno Goro velja, da je EU njihova najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerica, vendar z veliko manjšim deležem, delež menjave EU pa se je povečal leta 2007, ko sta prav tako najpomembnejši partnerici Srbije ter Črne Gore t. j. Romunija in Bolgarija pristopile k Evropski Uniji. Sledijo Turčija (9.9 %), Libija (9 %) in Kitajska (7 %). Tu naj opozorim, da so določeni statistični podatki za ti državi združeni v preglednicah, ki sledijo – kot navedeno, se je Črna Gora od Srbije odcepila šele leta 2006 – kar pojasnjuje združene podatke, za ti sedaj samostojni državi.

Tabela. 15: Osnovni kazalci mednarodne menjave Srbije in Črne Gore z EU, v obdobju 2002-2006

Leto	Uvoz iz EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem uvozu	Izvoz v EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem izvozu	Saldo v mio €	Izvoz + Uvoz v mio €
2002	4.162		81,43	1.353		89,09	-2.809	5,516
2003	4.284	2,9	80,26	1.340	-1,0	88,08	-2.944	5,624
2004	4.677	9,2	75,95	1.458	8,8	80,50	-3.220	6,135
2005	2.915	-37,7	63,18	1.094	-25,0	71,67	-1.821	4,008
2006	427	-85,3	14,82	186	-83,0	27,50	-241	613
Povpr. letna rast v %		-43,4			-39,1			-42,3

Vir: trade.ec.europa.eu; 2008

V obdobju 2002-2006 je opaziti močan trend upadanja menjave z državami Evropske Unije. Kot pri ostalih državah, je tudi tu, a v večji meri, moč opaziti pomen držav Vzhodne Evrope in toliko bolj CEFTE. Srbija in Črna Gora sta trgovsko močno vezani na Bolgarijo in Romunijo, vse bolj pa tudi na Turčijo, Albanijo, Rusijo in Kitajsko. Z izboljšanjem političnih odnosov pa raste tudi menjava z državami nekdanje Jugoslavije (Hrvaška, BiH in Makedonija), od katerih še nobena, razen Slovenije, ni članica EU. Pričakuje pa se, da se bo delež menjave z EU zelo povečal, saj sta se Bolgarija in Romunija pridružili EU, ter s tem tretjino menjave Srbije in Črne Gore relocirali v EU.

4.2.4.1 Srbija

Srbija je vstopila v CEFTO septembra 2007, od leta 2005 aktivno deluje na področju pridruževanja STO, SPP pa je ratificiran novembra 2007. Vse to pozitivno vpliva na mednarodno menjavo tako z državami Zahodnega Balkana kot ostalimi (predvsem vzhodnoevropskimi) državami. Zunanjetrgovinski primanjkljaj se je sicer v letu 2007 povečal za 41 odstotkov na 5,87 milijarde evrov in predstavljal 21,1 % BDP. Izvoz blaga in storitev se je realno povečal za 5,7 %, uvoz pa za 8 %. Razlog za povečanje trgovinskega primanjkljaja je bila hitra rast uvoza, ki jo je spodbujala visoka rast plač in kreditna ekspanzija. Vpliv višjega trgovinskega primanjkljaja na tekoči račun je nekoliko ublažil presežek v bilanci transferov (nakazila delavcev iz tujine), kljub temu pa se je primanjkljaj tekočega računa v letu 2007 povečal in predstavljal visokih 16,5 % BDP. Po pričakovanjih bo izvoz v prihodnjih letih zaradi postopne modernizacije proizvodnje, privatizacije in reforme ponudbene strani in kljub še vedno močni valuti postal bolj konkurenčen. Po drugi strani pa bodo visoko zasebno povpraševanje, živahna naložbena dejavnost javnega sektorja in visoke svetovne cene surovin spodbujale hitro rast uvoza, zato bo tekoči primanjkljaj

ostal visok (v letu 2008 bo po ocenah predstavljal 14 % BDP). (Vir: www.izvoznookno.si, 19.05.2008)

4.2.4.2 Črna Gora

Liberalizacija zunanje trgovine, ki je posledica vstopa v CEFTO (konec leta 2006), podpisa stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma z EU (jeseni 2007) in tekočih ukrepov za prihodnje članstvo v Svetovni trgovinski organizaciji, močno spodbuja uvoz. Po ocenah se je vrednost izvoza, izražena v evrih, v letu 2007 povečala za 5 %, uvoza pa za 36 %. V letu 2008 se pričakuje, da bo uvozna rast počasnejša od izvozne, kar bo hkrati z naraščajočim izvozom storitev zmanjšalo tudi izjemno visok primanjkljaj na tekočem računu. Ta je bil v letu 2007 rekorden in je po ocenah predstavljal 33,8 % BDP. V kolikor ne bi bile bilance storitev, dohodkov in transferov pozitivne, v višini dobrih 600 milijonov evrov, bi se primanjkljaj na tekočem računu približal 50 % BDP. Ob takšnem primanjkljaju bi se devizna likvidnost dramatično zmanjšala, če ne bi bilo tudi rekordnega pritoka neposrednih tujih naložb. Te so v prvih treh četrtinah leta znašale 708 milijonov evrov, velika večina pa jih je bilo usmerjenih v nakupe nepremičnin (56 %) in v bančni sektor (34 %). (Vir: www.izvoznookno.si, 19.05.2008)

4.2.5 Makedonija

Večina izvoza je namenjenega v EU27 (65 % celotnega izvoza oziroma 49,5 % celotnega uvoza v letu 2007) in v države Zahodnega Balkana (30 % celotnega izvoza oz. 12 % celotnega uvoza). Med slednjimi je Srbija najpomembnejša zunanjetrgovinska partnerica. V uvozu postaja čedalje pomembnejša Rusija (uvoz energije).

Izvoz blaga, preračunan v evre, se je v letu 2007 povečal kar za 39,8 %, uvoz pa za 38,9 %. Kljub temu, da je bila rast blagovnega izvoza nekoliko višja od rasti uvoza, se je zunanjetrgovinski primanjkljaj povečal za 37,4 % in znašal 1,1 milijarde evrov ter predstavljal 22,3 % BDP. To odraža tudi dejstvo, da večino makedonskega izvoza predstavljajo izdelki z nizko dodano vrednostjo (kovine in tekstil), v uvozu pa prevladujejo drage postavke (nafta in energija, stroji in oprema). Poleg tega je izvoz nediverzificiran, saj prvih deset največjih izvoznih postavk predstavlja 45 % celotnega izvoza.

Tabela 16: Osnovni kazalci mednarodne menjave Makedonije z EU, v obdobju 2002-2006

Leto	Uvoz iz EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem uvozu	Izvoz v EU v mio €	Letna % sprememba	EU delež v celotnem izvozu	Saldo v mio €	Izvoz + Uvoz v mio €
2002	1.156		54,99	634		53,77	-522	1.790
2003	1.084	-6,3	53,35	687	8,4	56,87	-397	1.771
2004	1.174	8,4	50,05	769	12,0	57,19	-405	1.944
2005	1.180	0,5	45,71	871	13,2	53,09	-309	2.051
2006	1.310	11,0	44,02	1.052	20,8	55,26	-257	2.363
Povpr. letna rast v %	3,2			13,5				7,2

Vir: *trade.ec.europa.eu*; 2008

Primanjkljaj na tekočem računu plačilne bilance se je v letu 2007 zvišal in predstavljal 1,5 % BDP, kar ni veliko. Makedonski tekoči primanjkljaj je najnižji v regiji. Primanjkljaj je bil nizek predvsem zaradi višjih nakazil delavcev iz tujine in pozitivne bilance storitev, ne pa zaradi nižjega primanjkljaja v trgovinski bilanci. Ta ostaja zaskrbljujoč in bo v letu 2008 glavni vzrok za povečanje tekočega primanjkljaja na napovedanih 5,2 % BDP. Delež menjave Makedonije z EU je v obdobju 2002 do 2006 sicer nekoliko upadal, narašča delež menjave z državami nekdanje Jugoslavije, zelo pomembni zunanjetrgovinski partnerici pa sta Rusija in Bolgarija. Tudi tu velja, da se bo delež menjave z EU povečal, saj sta Bolgarija in Romunija sedaj članici EU.

Sklep

Države Zahodnega Balkana so tako za Evropsko unijo kot za Slovenijo izjemno pomembne; ker ležijo v centru Evrope, so vez med zahodno in vzhodno Evropo, so velik tržni in investicijski potencial. Vendar ne moremo govoriti samo o interesih, lahko tudi rečemo, da Evropska unija in prosperiteti v svojem osrčju.

Vse od zgodnjih devetdesetih EU namenja precejšnja finančna sredstva v države Vzhodne in Centralne Evrope ter obravnavane države Zahodnega Balkana. Vseskozi oblikuje programe in tudi te vedno znova posodablja v skladu s potrebami in novimi znanji. Mnoge države, ki so bile vključene v programe oz. procese pridruževanja in s tem izpolnjevanja pogojev pridružitve so danes polnopravne članice EU, kar nam daje slutiti, da je samo vprašanje časa na eni strani ter aktivnega delovanja držav Zahodnega Balkana na vseh področjih, ki jih Evropska Unija potencira na drugi strani, da tudi te postanejo članice EU.

Države se v vseh ekonomskih, političnih, pravnih, socialnih, okoljskih in drugih pogledih vse bolj približujejo standardom Evropske unije, kar je pohvalno, a je potrebno še ogromno dela,

finančnih vložkov in političnih prizadevanj, da bi države postale v pravem pomenu besede močne države, ki bodo kos vsem pritiskom znotraj Evropske unije. Tudi brez prizadevanj za vstop v EU, bi pot, na kateri so države Zahodnega Balkana danes, bila neizbežna, saj stari sistem socializma, komunizma in planskega gospodarstva ni več deloval.

Interes Evropske unije in apetiti investitorjev v Zahodni Balkan vse bolj naraščajo. Investicije na Zahodni Balkan iz leta v leto rastejo, predvsem zaradi nizkih cen proizvodnih dejavnikov in nizkih davčnih stopenj ter dostopa do velikega trga – zaradi ugodnih asimetričnih trgovskih režimov in izvoznih pogojev. Mednarodna menjava se sicer nekoliko zmanjšuje, vendar gre pričakovati, da se bo trend v prihodnje, predvsem po pridružitvi Evropski uniji, ko bodo vse trgovinske ovire ukinjene, obrnil v nasprotno smer. Ugotavljam, da je kljub upadanju menjave med EU in državami Zahodnega Balkana, Evropska unija najpomembnejša trgovinska partnerica držav Zahodnega Balkana.

Države so danes v različnih stadijih razvoja in tudi različno napredujejo. Njihov napredek je najbolj oviran zaradi političnih in etičnih razprtij. Nezmožnost osredotočenja na prihodnost in predvsem nenehno pogrevanje preteklosti in vseh nesoglasij so največja ovira napredku in približevanju Evropski uniji in vsem njenim standardom.

Lahko zaključimo, da so države Zahodnega Balkana na pravi poti, vendar bo za bistven napredek najprej potrebno urediti vsa politična nesoglasja in odprta vprašanja. Šele takrat se bodo lahko posvetili pomembnejšim ekonomskim težavam, ki so bolj ali manj v vsaki državi Zahodnega Balkana najbolj pereč problem.

Bistveno je samo to, da se v nekdanjem dolgem temnem prehodu držav Zahodnega Balkana končno svetlika luč. Države Zahodnega Balkana so na pravi poti in to predvsem zaradi prizadevanja EU za stabilizacijo razmer v regiji. V vseh pogledih se države Zahodnega Balkana vse bolj približujejo Evropski uniji in kar je morda še pomembneje, te države vse bolj tudi Evropska Unija vidi v svoji skupnosti.

Torej je vse samo še vprašanje časa. Še boljše vprašanje pa je, koliko časa imajo države Zahodnega Balkana.

Literatura in viri

1. Accetto, M. (2006). *Izgradnja Evrope*. Ljubljana: Uradni List.
2. Altzinger, W. (2007). *Impacts of foreign direct investments on banking sectors in South East European countries*. Sofia: Economic Policy Institute.
3. Benko, R. (2002). *Poslovati s Hrvaško: poslovni priročnik*. Ljubljana: Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, Gospodarska zbornica Slovenije.
4. Bijelić, P. (2002). *Svetska trgovinska organizacija*. Beograd: IGP »Promotej«.
5. Bufon, M. (2006). *The Western Balkans a European Challenge*. Koper: Založba Annales.
6. *Country expertise: Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Montenegro and FRY Macedonia*. Najdeno dne 30. maja 2008 na spletni strani <http://www.wiiw.ac.at>.
7. Estrin, S. (1997). *Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*. London: The Royal Institute of International Affairs, 1997.
8. Fabjan, B. (2004). *Svetovna trgovinska organizacija v procesu globalizacije*. [diplomsko delo], Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
9. Gacs, J. & Wyzan, M. (1998). *The European Union and the rest of the World: complements or substitutes for Central and Eastern Europe?* Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis.
10. Ger, G. (2005). *Globalno gospodarstvo in kulturna različnost*. Ljubljana: Časnik Finance
11. *Investment Opportunities in Bosnia and Herzegovina* (2008), Fifth Edition,
12. Ješovnik, P & Bobek, V. (2000). *Evropska unija: zgodovina, ustanove, politike in evropski model družbe*. Koper: Visoka šola za management.
13. Kumar, A. (2002). *Ekonomika Evrope*, [študijsko gradivo]. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
14. Kumar, A. (1999). *Mednarodna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
15. Majcen, B., Pavlič-Damijan, J. & Erjavec, E. (1997). *Ocena učinkov prostotrgovinskega sporazuma z državami CEFTA na slovensko gospodarstvo*, Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
16. Medjak, V. (2007). Članek Stabilizacijsko-pridružitveni sporazum med EU in Srbijo, *Mednarodno poslovno pravo*,(18) 3-6.
17. Mencinger, J. (2000). *Prispevek Deset let pozneje tranzicija – uspeh ali nekaj vmes*, Ljubljana: Gospodarska gibanja.
18. Milost, F. (1992). *Ustanavljanje in poslovanje mešanih podjetij doma in v svetu*, Ljubljana: Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije.
19. Moussis, N. (1999). *Access to European Union: Law, Economics, Policies*. Rixensart (Belgium); European Study Service.
20. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*, Ljubljana: Gospodarski Vestnik
21. Mrak, M. (2007). Prispevek Pristopni proces Republike Makedonije k Evropski Uniji: pretekli razvoj dogodkov, trenutna dogajanja in prihodnji izzivi, *Prestrukturiranje podjetij v globalizaciji*, Ljubljana: Časnik Finance, 361-383.
22. Ozawa Terutomo (1992): *Foreign Direct Investment and Economic Development, transitional corporations*, New York, 27 – 54.
23. Pashaj, G. & Bajrami, S. (2005). *Albanski poslovni vodič*. Škofja Loka: Založba Sloalbam.
24. *Predsednik Državnega zbora na parlamentarnem srečanju o Zahodnem Balkanu*. Najdeno 10.6.2008 na spletnem naslovu <http://www.dz-rs.si>

25. Prlić, J. (2002). Članek Bosna i Hercegovina na putu izgradnje održive ekonomije, Ekonomsko-poslovna fakulteta, Banja Luka: Institut za ekonomsko diagnozo in prognozo, *Godišnji Bilten*, 57-74.
26. *Predstavitev države Bosna in Hercegovina*, Najdeno 10. junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/bih/predstavitev>.
27. *Predstavitev države Hrvaška*, Najdeno 10. junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/hrv/predstavitev>.
28. *Predstavitev države Srbija*, Najdeno 10. junija 2008 na spletni strani <http://www.izvoznookno.si/podatki/srb/predstavitev>.
29. Prodi, R. (2002), *Moja Evropa*. Beograd: Biblioteka Diplomacija.
30. *Sporočilo Komisije Evropskemu Svetu in Parlamentu: Strategija širitve in glavni izzivi za obdobje 2007-2008*. Najdeno 15. marca 2008 na spletni strani http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_sl.pdf.
31. *Stabilizacijsko pridružitveni proces*. Najdeno 10.05.2008 na <http://www.europa.eu/enlargement>
32. *The European Commission and EU policy towards South East Europe*. Najdeno 6. aprila 2008 na spletnih straneh <http://www.seerecon.org/gen/ecrole.htm>
33. *The Path to European Integration*. (2006). *Sarajevo International Conference of the School of Economics and Business*. Sarajevo: University of Sarajevo, School of Economics and Business.
34. *The Road to Stability and Prosperity in South Eastern Europe*. (2002). Washington: World Bank.
35. *Transition report update 2007* (2007). Brussels: European Bank for reconstruction and development.
36. *What is the World Trade Organization*. Najdeno 15. junija 2008 na spletnih straneh <http://www.wto.org>